

Cross-linguïstische invloed in het derdetaalverwervingsproces.

Een onderzoek naar cross-linguïstische invloeden in de grammaticaliteitsoordelen van Nederlandse zinnen door beginnende en gevorderde taalleerders van het Nederlands.

Masterscriptie ter afronding van de opleiding Taal, Mens & Maatschappij aan de Universiteit Utrecht.

Naam: Agnes van den Dool
Studentnummer: 3623696
Begeleider: dr. Manuela Pinto
Inleverdatum: 4 juli 2014

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Theoretisch kader	5
2.1	Cross-linguïstische invloed in het derdetaalverwervingsproces: drie modellen	5
2.1.1	L2 Status Factor Model	6
2.1.2	Cumulative Enhancement Model	7
2.1.3	Typological Primacy Model	7
2.2	Woordvolgordeverschillen binnen de Indo-Europese taalfamilie	9
2.2.1	De Germaanse taal: het Nederlands en het Engels	10
2.2.2	De Romaanse taal: het Frans	11
2.2.3	De Slavische taal: het Pools	11
2.2.4	De Indo-Iraanse taal: het Farsi	12
3	Onderzoeksvraag en hypothese	13
4	Onderzoeksmethode van deze studie	16
4.1	Participanten	16
4.2	Grammaticaliteitsoordelentest	17
5	Resultaten	20
5.1	Type 1	20
5.2	Type 2	22
5.3	Type 3	24
5.4	Type 4	26
5.5	Type 5	29
5.6	Filler items	32
6	Discussie	33
7	Conclusie	38
	Literatuurlijst	41
	Bijlage I: Grammaticaliteitsoordelentest	43
	Bijlage II: Totaaloverzicht van de participantengegevens	44
	Bijlage III: Totaaloverzicht van de testresultaten	46

1 Inleiding

Het verwerven van een derde taal werd aanvankelijk beschouwd als een vorm van tweedetaalverwerving. Onderzoek heeft echter aangetoond dat niet alleen de verwerving van de eerste taal anders verloopt dan de verwerving van de tweede taal, maar ook dat de verwerving van de tweede taal verschilt van het derdetaalverwervingsproces (Bardel & Falk, 2007). In tegenstelling tot tweedetaalleerders beschikken derdetaalleerders namelijk niet over één maar over twee linguïstische systemen. Gebleken is dat niet alleen de moedertaal, maar ook de tweede taal invloed kan uitoefenen op de verwerving van de derde taal (Tremblay, 2006). Een voorname vraag in het onderzoek naar derdetaalverwerving is dan ook hoe die verschillende talen precies met elkaar interacteren. Daarnaast tracht men inzicht te krijgen in de vraag welke factoren bepalen in welke mate de moedertaal en de tweede taal het derdetaalverwervingsproces kunnen beïnvloeden (Murphy, 2003).

De invloed van eerder geleerde talen gedurende het verwervingsproces van een nieuw te leren taal wordt ‘cross-linguïstische invloed’ of ‘transfer’ genoemd. De term ‘transfer’ is afkomstig uit de transferhypothese welke haar oorsprong kent in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Men ging er destijds vanuit dat taalleerders met name fouten zouden maken waar talen van elkaar verschilden (Benson, 2002). Door de grammatica van de eerste taal en de grammatica van de nieuw te leren taal met elkaar te vergelijken en te contrasteren, kon zo voorspeld worden welke fouten taalleerders zouden maken. De transferhypothese werd namelijk gebaseerd op een behaviouristische leertheorie, die stelt dat oud gedrag een zeer invloedrijke rol speelt bij het leren van nieuw gedrag. Volgens deze theorie bestaat iedere vorm van het menselijk leren uit het eigen maken van nieuwe gewoontes. Tot de taalleerder deze nieuwe gewoontes volledig geautomatiseerd heeft, kan hij zowel bewust als onbewust terugvallen op oude gewoontes met als resultaat dat cross-linguïstische invloeden in het taalgebruik van taalleerders kunnen worden opgemerkt (Appel & Vermeer, 2008).

Het is nu een algemeen aanvaarde gedachte dat transfer voorkomt bij het leren van een nieuwe taal en de eerder geleerde talen moeten worden gezien als het vertrekpunt van waaruit de taalleerder de nieuwe taal leert. Dit geldt voor alle linguïstische niveau's van de taal, zoals het woordgebruik, de uitspraak, de morfologie of de syntaxis. De mate van transfer is echter niet op ieder niveau even groot. Zo is het woordgebruik doorgaans het meest en de zinsstructuur wat minder gevoelig voor invloeden uit andere talen. Cross-linguïstische invloed hoeft echter niet per definitie tot fouten te leiden (Benson, 2002). Transfer kan namelijk in twee vormen verschijnen, als positieve en als negatieve transfer. Er is sprake van positieve transfer als de nieuw te vormen gewoonte gelijk is aan de oude. De meeste onderzoekers concentreren zich echter vooral op de negatieve transfer. Deze vorm doet zich voor als een onderdeel van de tweede taal verschilt van het parallelle onderdeel in de eerste taal. Volgens de transferhypothese bepaalt het karakter van het taalsysteem dus in belangrijke mate op welke wijze de tweede taalverwerving verloopt (Appel & Vermeer, 2008).

Sinds de eeuwwisseling heeft ook de generatieve taalkunde in toenemende mate interesse voor het derdetaalverwervingsproces (Rothman, Iverson & Judy, 2010). Deze taaltheoretische benadering richt zich in de eerste plaats op de vraag welke rol de Universele Grammatica speelt bij de verwerving van een taal die niet als moedertaal geleerd wordt. Volgens de theorie van de Universele Grammatica beschikt ieder mens in ieder geval bij de verwerving van de moedertaal over een aangeboren taalvermogen dat bestaat uit grammaticale principes en parameters. Grammaticale principes zijn regels die op alle talen van de wereld van toepassing zijn, zoals het feit dat iedere taal over werkwoorden beschikt. Parameters daarentegen zijn variabelen waarvan de waarden gedurende het taalverwervingsproces moeten worden vastgesteld. Zo kan bijvoorbeeld de plaats die het werkwoord in de zin inneemt per taal verschillen. De Universele Grammatica met al haar principes en parameters zou mogelijk niet alleen beschikbaar zijn bij de verwerving van de moedertaal, maar ook bij de verwerving van een taal die niet als moedertaal geleerd wordt (Appel & Vermeer, 2008). Door te

onderzoeken hoe cross-linguïstische invloed zich manifesteert gedurende het derdetaalverwervingsproces zouden mogelijk uitspraken kunnen worden gedaan over de toegankelijkheid van de Universele Grammatica bij het leren van een derde taal. Wanneer de taalleerder in het beginstadium van de derdetaalverwerving beschikt over bepaalde kennis die hij niet vanuit de eerste taal maar uit de tweede taal moet hebben meegenomen, zou men kunnen veronderstellen dat de Universele Grammatica beschikbaar moet zijn geweest tijdens de tweedetaalverwerving, maar ook tijdens het derdetaalverwervingsproces (Cabrelli Amaro, Flynn & Rothman, 2013).

Het belang van het onderzoek naar cross-linguïstische invloeden in het derdetaalverwervingsproces is daarmee onderstreept. Deze studie beoogt een bijdrage te leveren aan de huidige inzichten in dit proces. Ze richt zich op de verwerving van de woordvolgorde in hoofd- en bijzinnen van het Nederlands als derde taal. Het onderzoek naar de verwerving van syntactische eigenschappen bij het leren van een derde taal heeft zich tot op heden beperkt tot een vijftal talen anders dan het Nederlands. Zo werd onderzoek gedaan naar de verwerving van het Engels, het Duits, het Frans, het Spaans en het Braziliaans Portugees (Rothman, Cabrelli Amaro & de Bot, 2012). In deze studie zal worden getracht vast te stellen of dergelijke cross-linguïstische invloeden ook kunnen worden opgemerkt in de verwerving van het Nederlands als derde taal. Daarvoor is gebruik gemaakt van een grammaticaliteitsoordelentest waarbij de grammaticaliteit van grammaticale en ongrammaticale Nederlandse zinnen moest worden beoordeeld en afgekeurde zinnen moesten worden gecorrigeerd. De betrokken participanten spreken als eerste en tweede taal een taal die behoort tot één van de vier belangrijkste subgroepen van de Indo-Europese taalfamilie. Eenmaal gaat het om een spreker van het Engels als moedertaal en het Frans als tweede taal. De overige participanten spreken het Frans, Pools of Farsi als eerste taal en het Engels als tweede taal. Voor deze talen geldt dat ze onderling in verschillende mate verwant zijn aan het Nederlands en in uiteenlopende mate overeenkomsten vertonen met de woordvolgorderegels van het Nederlands. Uitgaand van de laatste inzichten uit het taalwetenschappelijk onderzoek bestaat de veronderstelling dat met name de verwantschap tussen de talen zou bepalen welke eerder geleerde taal de voornaamste invloed heeft in het verwervingsproces. De cruciale vraag in deze studie is dan ook welke van de eerder geleerde talen eventuele invloed uitoefent bij het beoordelen van de Nederlandse zinnen en of de verwantschap tussen de talen hierbij een bepalende factor speelt. De onderzoeksvraag die in deze studie centraal zal staan luidt dan ook als volgt:

In hoeverre kunnen in de grammaticaliteitsoordelen van Nederlandse zinnen door derdetaalleerders van het Nederlands cross-linguïstische invloeden worden opgemerkt? Tot welke van de eerder geleerde talen kunnen deze invloeden worden herleid? Speelt veronderstelde typologische verwantschap tussen de talen daarbij mogelijk een bepalende rol?

In het tweede hoofdstuk volgt allereerst het theoretisch kader dat in twee subhoofdstukken kan worden onderverdeeld. Het eerste deel van het theoretisch kader omvat een uiteenzetting van de huidige inzichten betreffende het fenomeen cross-linguïstische invloed in het derdetaalverwervingsproces. Daarbij zullen achtereenvolgens drie modellen besproken worden die ieder hun eigen opvatting hebben over de oorsprong en de manifestatie van cross-linguïstische invloed bij de verwerving van een derde taal. In het tweede deel van dit kader volgt een theoretische vergelijking tussen verschillende talen uit de Indo-Europese taalfamilie op basis waarvan in deze studie onderzoek is gedaan naar mogelijke cross-linguïstische invloeden bij de verwerving van het Nederlands. In het derde hoofdstuk zal vervolgens de onderzoeksvraag van deze huidige studie worden toegelicht. Ook zal worden uiteengezet welke onderzoeksresultaten op basis van de in het theoretisch kader beschreven literatuur verwacht kunnen worden. Het vierde hoofdstuk omvat een uiteenzetting van de gehanteerde

onderzoeksmethode en een beschrijving van de deelnemende participanten. De resultaten van het onderzoek zullen in het daarop volgende vijfde hoofdstuk worden gepresenteerd. In het zesde hoofdstuk volgt een interpretatie van deze resultaten, daarbij zullen eveneens de nodige kanttekeningen worden geplaatst bij de uitvoering en de bevindingen van deze studie. Het laatste hoofdstuk omvat een conclusie waarin het uiteindelijke antwoord zal worden gegeven op de gestelde onderzoeksvraag.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk volgt het theoretisch kader, dat uit twee delen bestaat. Het eerste deel omvat een uiteenzetting van de huidige inzichten in het voorkomen van cross-linguïstische invloeden in het derdetaalverwervingsproces. Deze inzichten hebben tot drie modellen geleid die achtereenvolgens besproken zullen worden, te weten het L2 Status Factor Model, het Cumulative Enhancement Model en het Typological Primacy Model. Daarbij zullen eveneens de belangrijkste onderzoeksresultaten uit het derdetaalverwervingsonderzoek omtrent het voorkomen van cross-linguïstische invloeden bij de verwerving van syntaxis vanuit het perspectief van de verschillende modellen besproken worden. In het tweede deel van het theoretisch kader volgt een vergelijking van een aantal syntactische eigenschappen van verschillende Indo-Europese talen. Het gaat daarbij om een analyse van de woordvolgordes in hoofd- en bijzinnen. De syntactische overeenkomsten en verschillen tussen de betrokken talen vormen in combinatie met het eerste deel van het theoretisch kader de basis voor deze huidige studie.

2.1 Cross-linguïstische invloed in het derdetaalverwervingsproces: drie modellen

Theoretisch gezien bestaan er vier mogelijkheden waarop cross-linguïstische invloed zich in het derdetaalverwervingsproces zou kunnen manifesteren: er vindt überhaupt geen transfer plaats, er is sprake van absolute transfer uit de eerste taal, er is sprake van absolute transfer uit de tweede taal of beide talen vormen een bron voor transfer. De eerste hypothese kan op basis van de resultaten uit het onderzoeksveld echter worden uitgesloten, stelt Rothman (2013). De bevindingen lopen uiteen, maar er is tot dusver geen reden om aan te nemen dat geen van de eerder geleerde talen geen enkele rol zouden spelen in het derdetaalverwervingsproces.

De tweede hypothese wordt slechts in zeer beperkte mate ondersteund. Het voornaamste onderzoek waarmee deze hypothese ondersteund zou worden, werd uitgevoerd door Na Ranong en Leung (2009). Het betreft een studie naar de verwerving van nul-objecten door derdetaalleerders van het Mandarijn Chinees met het Thais als moedertaal en het Engels als tweede taal. In een taal met nul-objecten kan het object in specifieke contexten worden weggelaten. Dit geldt voor het Thais en het Mandarijn Chinees. Er bestaat echter discussie over de vraag in hoeverre de onderliggende grammatica van nul-objecten in beide talen overeenkomt. In het onderzoek werd de interpretatie van nul-objecten en overte objecten getest. De taalleerders moesten aangeven waar de objecten volgens hen precies naar terugverwezen.

De resultaten van deze testen lieten zien dat de derdetaalleerders in de interpretatie van nul-objecten vergelijkbaar scoorden met de controlegroep die bestond uit moedertaalsprekers van het Engels met het Mandarijn Chinees als derde taal. Enkel in de interpretatie van overte objecten bestond een verschil tussen de moedertaalsprekers van het Engels enerzijds, en die van het Thais en de controlegroep moedertaalsprekers van het Chinees anderzijds. Op basis van deze resultaten concludeerden Na Ranong en Leung (2009) dat dit onderzoek óf een bewijs zou vormen voor de hypothese dat de typologische verwantschap tussen talen cross-linguïstische invloed zou bepalen óf de eerste taal inderdaad een bevoorrechte rol speelt bij de verwerving van een derde taal. Laatstgenoemde

conclusie zou volgens Na Ranong en Leung (2009) kunnen worden beargumenteerd op basis van het feit dat de derdetaalleerders van het Mandarijn Chinees geen gebruik maakten van het Engels, terwijl de Engelse controlegroep zonder het Thais tot dezelfde resultaten in de interpretatie van nul-objecten was gekomen. Cross-linguïstische invloed uit de tweede taal had de taalleerder zagezegd ook kunnen helpen tot het juiste resultaat te komen. De 'L1 factor' zou de invloed van het Engels onderdrukt hebben, waardoor met name de eerste taal van de taalleerders getransfereerd werd. De resultaten van dit onderzoek zijn echter verre van eenduidig omdat, zo stellen Na Ranong en Leung (2009) zelf ook in hun artikel, de transfer uit het Thais net zo goed het resultaat kan zijn van typologische of veronderstelde typologische verwantschap tussen de eerste en de derde taal. Toch zien Na Ranong en Leung (2009) deze resultaten als een aanwijzing om de bevoorrechte positie van de eerste taal nader te onderzoeken.

De meeste onderzoeken laten echter duidelijk zien dat de tweede taal ook een rol kan spelen in het verwervingsproces wat natuurlijk ontkracht dat de eerste taal zo'n bevoorrechte positie zou hebben. De derde en met name de laatste hypothese genieten daarom de meeste aanhang. Er zijn in de loop van de tijd drie modellen ontwikkeld waarin van één van de twee hypothesen wordt uitgegaan: het L2 Status Factor Model, het Cumulative Enhancement Model en het Typological Primacy Model. Deze modellen zullen in het vervolg van dit hoofdstuk besproken worden.

2.1.1 L2 Status Factor Model

De derde hypothese, waarbij wordt uitgegaan van absolute transfer uit de tweede taal, staat bekend onder de naam 'L2 Status Factor' (Bardel and Falk, 2007; Falk and Bardel, 2011). Deze hypothese werd gebaseerd op een model over tweetaligheid uit de psycholinguïstiek waarin gesteld wordt dat de impliciete kennis van de eerste taal zou worden opgeslagen in het procedurele geheugen, terwijl de expliciete kennis van de tweede taal zich juist in het declaratieve geheugen zou bevinden. Bardel en Falk (2012) beargumenteren dat de derdetaalleerder gemakkelijker toegang zou hebben tot kennis van de tweede taal dan tot kennis van de eerste taal, omdat het tweede- en derdetaalverwervingsproces meer op elkaar lijken dan het eerste- en het derdetaalverwervingsproces. De tweede taal fungeert daardoor als voornaamste bron van cross-linguïstische invloed wanneer iemand een derde taal leert.

Dit model werd in eerste instantie ondersteund door onderzoek van Bardel en Falk (2007). Zij testen in hun studie de verwerving van negatie door participanten met verschillende eerste en tweede talen, en met het Zweeds of het Nederlands als gemeenschappelijke derde taal. Voor het onderzoek maakten zij gebruik van twee groepen participanten waarvan de eerste groep moedertaalsprekers van het Nederlands, het Engels en het Hongaars waren. De tweede taal van deze participanten was Engels, Nederlands of Duits. De participanten uit de tweede groep waren moedertaalsprekers van het Zweeds, Italiaans of Albanees met als tweede taal het Engels, Nederlands of Duits. In totaal namen negen participanten aan deze studie deel. De participanten waren absolute beginners en leerden hun derde taal in de formele setting van een taal cursus. De onderzoeksdata bestonden uit opnames van de tien 45-minuten durende lessen die de participanten in hun derde taal hadden gevolgd.

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat de participanten afhankelijk van hun tweede taal verschillend scoren in de plaatsing van het negatie-element ten opzichte van het werkwoord. Zo blijkt bijvoorbeeld dat een groep derdetaalleerders van het Zweeds met het Nederlands als moedertaal en het Engels als tweede taal de syntactische structuur uit de tweede taal gedeeltelijk transfeert naar de derde taal, terwijl het Nederlands en het Zweeds juist wat betreft de plaatsing van negatie meer eigenschappen delen. De resultaten zouden er daarom op wijzen dat syntactische structuren uit de tweede taal gemakkelijker getransfereerd kunnen worden naar een derde taal dan structuren uit de eerste taal ondanks eventuele typologische verwantschap tussen de eerste en de derde taal. Toch moeten Bardel en Falk (2007) een kanttekening plaatsen bij de resultaten van dit onderzoek. De groep

derdetaalleerders met het Engels als tweede taal transfereert namelijk slechts een gedeelte van het systeem van deze taal naar het Zweeds. Zo plaatsen zij niet eenduidig de negatie voor of na het werkwoord. Daarmee is dus niet volledig uitgesloten dat de eerste taal daadwerkelijk geen enkele invloed heeft gehad op de verwerving van negatie in het Zweeds.

2.1.2 Cumulative Enhancement Model

In het generatief derdetaalverwervingsonderzoek kan de meeste steun worden gevonden voor de derde hypothese die stelt dat de eerste en de tweede taal in dezelfde mate een potentiële bron vormen voor cross-linguïstische invloed bij de verwerving van de morfo-syntaxis van een derde taal. In de literatuur zijn er twee modellen bekend die proberen te verklaren waarom de kansen van de eerste en de tweede taal vergelijkbaar zouden zijn: het Cumulative Enhancement Model en het meest recente voorstel, het Typological Primacy Model (Rothman, 2013).

Het Cumulative Enhancement Model stelt dat alle eerder verworven linguïstische kennis naar de nieuw te leren taal kan worden getransfereerd, zolang deze transfer faciliterend is voor de taalverwerving. In alle andere gevallen wordt transfer geblokkeerd. Dit geldt niet alleen voor de eerste fase van de taalverwerving, maar voor het gehele proces. Volgens Rothman (2013) ontbreekt echter een duidelijke motivatie waarom negatieve transfer geblokkeerd zou worden. Daarnaast kan niet worden verklaard hoe het interne taalsysteem zou kunnen bepalen welke cross-linguïstische invloed wel of niet faciliterend is.

In de literatuur wordt het onderzoek van Flynn (2004) aangehaald als eerste en voornaamste ondersteuning voor deze hypothese. Flynn (2004) laat in haar studie zien dat niet alleen de eerste taal, maar ook de tweede taal een potentiële bron is voor transfer. Het betreft de verwerving van verschillende soorten beperkende betrekkelijke bijzinnen door derdetaalleerders van het Engels met het Kazachs als moedertaal en het Russisch als tweede taal. In tegenstelling tot het Engels is het Kazachs een hoofd-finale taal waarbij de betrekkelijke bijzin aan de linkerkant van het woord moet verschijnen waarop het betrekking heeft. Het Russisch daarentegen deelt dezelfde eigenschappen als het Engels. Laatstgenoemde is een hoofd-initiële taal waarbij de betrekkelijke bijzin juist aan de rechterkant van de antecedent staat. De resultaten van het onderzoek laten zien dat de derdetaalleerders in de uitvoering van de imitatietoets terugvallen op hun kennis van het Russisch. In lijn met de Cumulative Enhancement Model, zo stelt Flynn (2009), vervult de reeds verworven linguïstische kennis alleen een faciliterende taak.

2.1.3 Typological Primacy Model

Het meest recente voorstel wat betreft de onderlinge verhouding tussen de eerder geleerde talen en de mate waarin zij een bron vormen voor cross-linguïstische invloed luidt het 'Typological Primacy Model' (Rothman, 2010). Evenals het Cumulative Enhancement Model stelt dit model dat zowel de eerste als de tweede taal een potentiële bron vormen voor transfer, maar dit model zou alleen van toepassing zijn op het beginstadium van de derdetaalverwerving. Met de term beginstadium refereert Rothman aan de eerste stadia van de taalverwerving waarin de taalleerder enkel steun heeft aan wat hij aan kennis uit de eerder geleerde talen naar het derdetaalverwervingsproces heeft meegebracht. Het is echter onduidelijk tot wanneer dit beginstadium precies zou lopen. In het beginstadium zouden zowel de eerste als de tweede taal beschikbaar zijn voor transfer. De onderliggende grammatica van de eerste of de tweede taal zou compleet worden getransfereerd. Dit voorspelt dat zowel faciliterende als non-faciliterende transfer mogelijk zijn. Een voornaam onderscheid met het Cumulative-Enhancement Model is dat het Typological Primacy Model dus niet-faciliterende transfer niet uitsluit. Volgens het Typological Primacy Model bepaalt de (psycho)typologische verwantschap tussen de talen welke taal

de uiteindelijke bron zal vormen voor transfer, ongeacht de vraag of deze cross-linguïstische invloed op de derde taalverwerving positief van aard is. Het begrip ‘psychotypologie’ is afkomstig van Kellerman (1986). Het verwijst naar de perceptie van sprekers om in te schatten in hoeverre talen op elkaar zouden lijken. Rothman voegt daaraan toe dat het gaat om het onbewust waarnemen van structurele gelijkenissen tussen talen. De gelijkenis zou worden bepaald op basis van ten minste vier linguïstische factoren: het lexicon, fonologische en fonetische eigenschappen, morfologie en syntactische structuur. In eerste instantie zou de taalleerder bij wijze van spreken zoeken naar lexicale gelijkenis omdat deze gemakkelijk in het oog springt. Wanneer lexicale gelijkenis tussen talenparen echter ontbreekt, baseert de taalleerder zich op fonetische of fonologische gelijkenissen, en zo verder. In afwezigheid van lexicale gelijkenissen kan zo alsnog de gelijkenis tussen talen worden bepaald op een ander niveau, maar de gelijkenissen op de andere niveaus kunnen ook fungeren als een toevoeging aan de lexicale gelijkenis tussen de talen. Voor het bepalen van syntactische gelijkenissen tussen talen geldt dat hele subtiele verschillen en nuances niet voor de taalleerder beschikbaar zullen zijn in de eerste fases van de taal verwerving, zaken als de canonieke woordvolgorde, de links- of rechtshoofdigheid van een taal zouden wel aan de taalleerder zichtbaar moeten zijn, zo stelt Rothman. Het onderliggende doel van het onbewust bepalen van de gelijkenissen tussen de eerder geleerde talen en de nieuw te leren taal is te bepalen welke van de talen de meest economische keuze is voor het taalverwervingsproces, ofwel welke van de reeds aanwezige kennisbronnen de taalverwerving het meest zou kunnen vergemakkelijken.

Er zijn diverse onderzoeken die deze hypothese ondersteunen, waaronder het onderzoek van Rothman (2010) waarin hij woordvolgorde restricties in declaratieve en interrogatieve zinnen, en de voorkeur van de derdetaalleerders aangaande betrekkelijke bijzinnen test. Het gaat daarbij om twee groepen derdetaalleerders van het Braziliaans Portugees, waarvan de ene groep het Spaans als moedertaal en het Engels als tweede taal heeft, en de andere groep het Engels als moedertaal en het Spaans als tweede taal heeft geleerd. Hoewel het Spaans en het Braziliaans Portugees op het eerste gezicht veel overeenkomsten vertonen, is het Engels typologischer nauwer verwant aan het Braziliaans Portugees wanneer het gaat om woordvolgorde restricties in de aan de derdetaalleerders voorgelegde zinnen. Alle participanten volgden dezelfde zomercursus in Brazilië en hadden niet minder dan vier weken en niet meer dan vijf weken les gehad. Toch zouden we volgens Rothman niet meer van het beginstadium van de taalverwerving kunnen spreken omdat de participanten zodanig in hun derde taal waren ondergedompeld in de formele setting van het klaslokaal maar ook in hun Braziliaans Portugeessprekende gastgezin dat het wel vergeleken kon worden met één jaar regulier onderwijs in die taal waarmee hij in zekere mate zijn eigen hypothese tegenspreekt. Het precieze niveau werd vastgesteld met een cloze test en een toets om de woordenschat te testen. In het kader van het onderzoek maakten de participanten twee testen. De eerste test was een grammaticality judgment task met correctie om de syntactische kennis van woordvolgorde restricties in declaratieve en interrogatieve zinnen te testen. Daarna volgde een choice matching task om de voorkeuren van de participanten aangaande ambigue en niet-ambigue betrekkelijke bijzinnen te testen. Het doel van het tweede deel was de resultaten uit het eerste deel dan wel te bevestigen dan wel te ontkrachten. De resultaten van het onderzoek lieten zien dat de faciliterende transfer onderdeel voor de cross-linguïstische invloed uit de taal die verondersteld werd typologischer nauwer verwant te zijn. De derdetaalleerders maakten namelijk gebruik van hun kennis van het Spaans ongeacht of dit de eerst of tweede geleerde taal was.

In 2011 verscheen een tweede artikel van Rothman waarin hij een onderzoek naar de verwerving van syntaxis in een derde taal beschrijft. Het betreft de verwerving van het Spaans door moedertaalsprekers van het Italiaans met het Engels als tweede taal en de verwerving van het Braziliaans Portugees eveneens door moedertaalsprekers van het Italiaans, maar dit maal met het Spaans als tweede taal. De participanten zijn succesvolle tweedetaalverwerwers en zijn beginnende tot

gevorderde derdetaalleerders. Het is belangrijk om ook hier op te merken dat de participanten het beginstadium van de derdetaalverwerving mogelijk reeds gepasseerd zijn. De participanten kregen twee testen voorgelegd om de verwerving van de syntactische en semantische eigenschappen van zogenoemde Determiner Phrases te testen in Romaanse talen. De eerste test was een semantische interpretatietoets waarbij de participanten korte zinnen moesten lezen waarin Determiner Phrases voorkwamen die een adjectief bevatten dat ofwel voorafging ofwel volgde op het nomen uit de Determiner Phrase. In de geteste Romaanse talen zijn beide volgordes mogelijk, maar deze brengen wel betekenisverschillen met zich mee. De participanten moesten de correcte betekenis kiezen. Voor de tweede taak moesten de participanten een verhaaltje lezen en op de lege plaatsen een bijvoeglijk naamwoord invullen voor of juist na het desbetreffende zelfstandig naamwoord. In tegenstelling tot het Spaans en het Italiaans kent het Engels deze mogelijkheid en betekenisverschillen niet. De data lieten echter zien dat alle participanten onafhankelijk van welke hun eerste of de tweede taal was, kennis hadden van deze semantische nuances bij de verplaatsing van adjectieven. Dit betekent dat deze kennis getransfereerd moet zijn uit respectievelijk het Italiaans als eerste of het Spaans als tweede taal. Hoewel de resultaten ook in lijn zijn met de Cumulative Enhancement Model, omdat het hier enkel faciliterende getransfereerde kennis betreft, stelt Rothman dat deze invloed vooral het resultaat zou zijn van de typologische gelijkheid tussen de talen.

2.2 Woordvolgordeverschillen binnen de Indo-Europese taalfamilie

De drie modellen die in de voorgaande secties besproken zijn, doen verschillende voorspellingen over het voorkomen van cross-linguïstische invloeden in het derdetaalverwervingsproces. Dit zorgt ervoor dat de modellen tegen elkaar kunnen worden getest. Wanneer negatieve transfer in het taalgebruik van een taalleerder uitblijft en er uitsluitend sprake is van faciliterende transfer zou dit namelijk alleen een ondersteuning vormen voor het Cumulative Enhancement Model. Wanneer naast faciliterende transfer, echter ook niet-faciliterende transfer zou voorkomen in het taalgebruik en deze uitsluitend afkomstig zou zijn uit de tweede taal ongeacht eventuele typologische gelijkheid tussen de eerste en de derde taal van de taalleerder zou dit spreken voor het L2 Status Factor Model. Wanneer echter zowel faciliterende als niet-faciliterende transfer kan worden opgemerkt, maar deze niet per definitie afkomstig is uit de tweede taal, maar uit de eerste of de tweede taal afhankelijk van de gelijkheden tussen talenparen wordt daarmee het Typological Primacy Model ondersteund. Om de modellen tegen elkaar te kunnen testen, stelt Rothman (2014) dat men een eigenschap moet kiezen waarbij de typologisch nauwer verwante taal juist verschilt van de derde taal en de op het eerste gezicht minder verwante taal juist de economischere keuze is voor de taalleerder.

Het vervolg van dit theoretisch kader omvat dan ook een contrastieve analyse van de basiswoordvolgorderegels in hoofd- en bijzinnen in een vijftal talen welke onderdeel zijn van verschillende subtakken van de Indo-Europese taalfamilie: het Nederlands, het Engels, het Frans, het Pools en het Farsi. Voor deze talen geldt dat ze in verschillende mate verwant zijn aan de Nederlandse taal. Ondanks de nauwe verwantschap tussen bijvoorbeeld het Engels en het Nederlands, die beide onderdeel zijn van de tak van de Germaanse talen, geldt dat de woordvolgorde in hoofd- en bijzinnen niet altijd overeenkomt. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het Frans, het Pools en het Farsi die in eerste instantie verder af lijken te staan van het Nederlands, maar in zekere mate juist wel de syntactische overeenkomsten vertonen die in dat geval tussen het Engels en het Nederlands ontbreken. Op basis van de overeenkomsten en verschillen tussen voorgenoemde talen wat betreft de woordvolgorderegels in hoofd- en bijzinnen die hier besproken zullen worden, zal getracht worden de laatste inzichten in het derdetaalverwervingsproces nog eens voor het Nederlands te testen zoals dat al eerder voor de verwerving van woordvolgorderestricties in andere talen werd gedaan (Bardel & Falk, 2007; Rothman, 2010). Het zal in deze studie gaan om de plaats van het subject, het werkwoord, het object en de

bijwoordelijke bepaling van tijd en plaats in declaratieve hoofd- en bijzinnen met nominale en in beperkte mate ook pronominale subjecten, en nominale objecten. Daarnaast is het van belang om onderscheid te maken tussen zinnen die in pragmatisch opzicht neutraal zijn, maar die wellicht wel een variatie zijn op de geldende basiswoordvolgorde, en zinnen waarin elementen op een zekere plaats staan om extra benadrukt te worden. In deze sectie zal een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen neutrale en gemarkeerde volgordes, omdat de zinnen in de grammaticaliteitsoordelentest uit deze studie los aan de participanten gepresenteerd zullen worden en het benadrukken van specifieke elementen in de zin een zekere context vereist.

2.2.1 De Germaanse taal: het Nederlands en het Engels

Nederlands

Het Nederlands kent twee basiswoordvolgordes, subject-werkwoord-object en subject-object-werkwoord, maar wordt gewoonlijk aangeduid als SOV-taal. De SOV-volgorde geldt alleen als basiswoordvolgorde in de bijzin zoals weergegeven in (1). Zoals in de tweede zin te zien is, luidt de basiswoordvolgorde in hoofdzinnen SOV. Het finiete werkwoord staat in de hoofdzin altijd op de tweede plaats. Het Nederlands wordt daarom ook wel een V2-taal genoemd. De eerste positie van de zin wordt doorgaans bezet door het subject, maar kan ook worden ingenomen door een ander element zoals het object, of een bijwoordelijke bepaling zoals in (3) en (4) (van der Linden, 2008). Wanneer het object naar de eerste positie van de zin verplaatst wordt, vraagt dit element er echter wel om benadrukt te worden. De OVS-woordvolgorde geldt dan ook niet als neutrale woordvolgorde voor Nederlandse zinnen. De bijwoordelijke bepaling daarentegen kan wel vrijelijk op de eerste plaats staan. Daar het finiete werkwoord echter altijd op de tweede plaats moet staan, wisselen het subject en het werkwoord noodgedwongen van plaats. Dit wordt ook wel inversie genoemd. Naast de zinsinitiële positie kan de bijwoordelijke bepaling ook in zinsfinale positie staan of binnen de zin volgen op het finiete werkwoord zoals in (5) en (6).

- (1) dat Jan een appel eet.
- (2) Jan eet een appel.
- (3) # Een appel eet Jan.
- (4) Om twaalf uur eet Jan een appel.
- (5) Jan eet om twaalf uur een appel.
- (6) Jan eet een appel om 12 uur.

Engels

Het Engels kent één basiswoordvolgorde die zowel voor hoofdzinnen als voor bijzinnen geldt, namelijk de volgorde subject-werkwoord-object zoals weergegeven in (7) en (8). Ook in het Engels kunnen er op de eerste plaats van de zin andere elementen staan dan het subject. Daarbij gaat het eveneens om een object of een bijwoordelijke bepaling. Ook voor het Engels geldt dat het vooropplaatsen van het object leidt tot een gemarkeerde woordvolgorde. In tegenstelling tot het Nederlands vindt er echter geen inversie plaats, maar behouden het subject en het finiete werkwoord hun plaats waardoor het werkwoord op de derde plaats komt te staan (Meyer, 2009). De bijwoordelijke bepaling staat in het Engels bij voorkeur op de eerste plaats of op de laatste plaats, maar het is niet mogelijk om het werkwoord en het object van elkaar te scheiden (Zwart, 1995).

- (7) John eats an apple.
- (8) that John eats an apple.
- (9) # An apple eats John.

- (10) At twelve o'clock John eats an apple.
- (11) *John eats at twelve o'clock an apple.
- (12) John eats an apple at twelve o'clock.

2.2.2 De Romaanse taal: het Frans

Het Frans wordt evenals het Engels geclassificeerd als SVO-taal. Deze woordvolgorde geldt voor het Frans zowel in hoofdzinnen als in bijzinnen als basiswoordvolgorde zoals te zien in de voorbeelden (13) en (14). Ook in het Frans kunnen objecten en bijwoordelijke bepalingen in zinsinitiële positie staan. Verplaatsing van het object resulteert echter wederom in pragmatisch gekleurde zinnen. De SVO-volgorde blijft daarbij doorgaans net als in het Engels onveranderd zoals weergegeven in (15). Er zijn een aantal uitzonderingen op deze regel. Allereerst geldt voor zinnen waarin het object een persoonlijk voornaamwoord is een andere woordvolgorde, namelijk niet SVO maar SOV. Dit geldt zowel voor hoofdzinnen als bijzinnen. Het persoonlijk voornaamwoord is in zo een geval een clitisch persoonlijk voornaamwoord dat zich hecht aan het finiete werkwoord dat er op volgt. Daarnaast komen in formele teksten nog wel eens constructies voor waarin specifieke bijwoorden in zinsinitiële positie zorgen voor woordvolgordeverandering in het verdere verloop van de zin, zoals het bijwoord 'peut-être' dat 'misschien' betekent en 'sans doute' dat met 'waarschijnlijk' kan worden vertaald (van der Linden, 2008; Van Dale Uitgevers, 2014). Wanneer het subject een persoonlijk voornaamwoord is, vindt er in zo een zin, net als in het Nederlands, inversie plaats zoals geïllustreerd in (18). Verder kan de bijwoordelijke bepaling net als in het Engels ook aan het einde van de zin staan. Wanneer de bijwoordelijke bepaling tussen het finiete werkwoord en het object leidt dit tot een pragmatisch gekleurde zin.

- (13) Jean mange une pomme.
- (14) que Jean mange une pomme.
- (15) A douze heures Jean mange une pomme.
- (16) Jean la mange.
- (17) que Jean la mange.
- (18) Peut-être mange-t-il une pomme.
- (19) Jean mange une pomme à douze heures.
- (20) #Jean mange à douze heures une pomme.

2.2.3 De Slavische taal: het Pools

De Poolse taal beschikt over een casussyteem, waardoor de woordvolgorde een stuk vrijer is dan in het Nederlands of het Engels. De functies van alle elementen in een zin wordt niet zozeer uitgedrukt door de woordvolgorde, maar door de uitgangen op de woorden. Dit betekent echter niet dat alle mogelijke woordvolgordes neutrale volgordes zijn. In het Pools worden elementen binnen de zin verplaatst om bepaalde woorden extra te kunnen benadrukken (Swan, 2002). De meest neutrale woordvolgorde in het Pools is SVO (Bielec, 1998). Dit geldt zowel voor de hoofdzin als de bijzin zoals geïllustreerd in (21) en (22). Zodra het object voor het subject staat is de zin enigszins emotioneel geladen (Sadowska, 2012). Echter ook de woordvolgorde SOV wordt zowel in hoofdzinnen als in bijzinnen niet als pragmatisch neutraal ervaren door benaderde moedertaalsprekers. In het Pools komen eveneens uitingen voor waarin de woordvolgorde VSO volgt na een bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie. Hierbij gaat het echter eveneens om een gemarkeerde woordvolgorde. Bepalingen die verwijzen naar omstandigheden waaronder een bepaalde handeling plaatsvindt, zoals de bijwoordelijke bepaling van tijd of plaats, staan vaak in zinsinitiële positie, maar kunnen ook tussen

het subject en het werkwoord, het werkwoord en het object en in zinsfinale positie na het object staan (Sadowska, 2012). De neutrale woordvolgorde is daarbij een onveranderde SVO-volgorde.

- (21) Jan je jablko
Letterlijk: Jan eet appel
- (22) že Jan je jablko
Letterlijk: dat Jan eet appel
- (23) #O godzinie dwunastej je Jan jablko
Letterlijk: Om twaalf uur eet Jan appel
- (24) O godzinie dwunastej Jan je jablko
Letterlijk: Om twaalf uur Jan eet appel
- (25) Jan je jablko o godzinie dwunastej
Letterlijk: Jan eet appel om twaalf uur
- (26) Jan o godzinie dwunastej je jablko
Letterlijk: Jan om twaalf uur eet appel
- (27) Jan je o godzinie dwunastej jablko
Letterlijk: Jan eet om twaalf uur appel

2.2.4 De Indo-Iraanse taal: het Perzisch

Het Perzisch wordt door traditionele grammatici en in recent werk van taalkundigen beschreven als werkwoordfinale taal. Men stelt dat de basiswoordvolgorde voor hoofdzinnen en bijzinnen subject-object-werkwoord is zoals geïllustreerd in (28) en (29). Daarnaast zijn er in de loop van de jaren andere woordvolgordes opgemerkt zoals VSO en SVO. De bijwoordelijke bepaling staat in het Perzisch doorgaans in zinsinitiële positie of binnen de zin zoals weergegeven in (30) en (31) (Karimi, 1989). Er zouden echter een aantal elementen zijn die bij uitzondering kunnen volgen op het werkwoord, waaronder bijwoordelijke bepalingen die richting aanduiden. Karimi (1989) stelt dat woordvolgordeveranderingen in het Perzisch het resultaat zijn van het markeren van bepaalde elementen in de zin. Een element dat geen nadruk krijgt staat bij voorkeur in zinsinitiële positie. Toch stelt een benaderde moedertaalspreker dat er een aantal beperkingen zijn. Een bepaling van tijd of plaats kan volgens hem wel tussen het subject en het object, maar niet tussen het object en het werkwoord staan. Ook geeft hij aan dat zo een element niet op het werkwoord kan volgen. In het vervolg van dit verslag moet daarom worden uitgegaan van de gemarkeerdheid van zinnen waarin de bijwoordelijke bepaling op één van voornoemde plaatsen staat.

- (28) Jaⁿ yek sib khord
Letterlijk: Jan eet appel
- (29) ke Jaⁿ yek sib khord
Letterlijk: dat Jan appel eet
- (30) sa^{ate} dawazdah Jaⁿ yek sib khord
Letterlijk: Om twaalf uur Jan appel eet
- (31) Jaⁿ sa^{ate} dawazdah yek sib khord.
Letterlijk : Jan om twaalf uur appel eet

Tot slot volgt in de onderstaande tabel een overzicht van de besproken overeenkomsten en verschillen tussen de basiswoordvolgorderegels van de verschillende Indo-Europese talen.

	Plaats van het subject,	Plaats van het subject,	Plaats van de
--	-------------------------	-------------------------	---------------

	het werkwoord en het object	het werkwoord en het object na een bijwoordelijke bepaling	bijwoordelijke bepaling
Nederlands	Hoofdzinnen: SVO Bijzinnen: SOV	VSO	bepaling – SVO SV – bepaling – O SVO – bepaling
Engels	Hoofdzinnen SVO Bijzinnen: SVO	SVO	bepaling – SVO SVO – bepaling
Frans	Hoofdzinnen: SVO Bijzinnen: SVO Maar: SOV indien het object een persoonlijk voornaamwoord is.	Doorgaans SVO Maar: VSO na een aantal specifieke bijwoorden indien het subject een persoonlijk voornaamwoord is.	bepaling – SVO SVO – bepaling
Pools	Hoofdzinnen: SVO Bijzinnen: SVO	SVO	bepaling – SVO S – bepaling – VO SV – bepaling – O SVO – bepaling
Farsi	Hoofdzinnen: SOV Bijzinnen: SOV	SOV	bepaling – SOV S – bepaling – OV

Tabel 1: Een overzicht van de overeenkomsten en verschillen tussen de basiswoordvolgorderegels van de verschillende Indo-Europese talen

3 Onderzoeksvraag en hypothese

Het doel van deze studie is om meer inzicht te verkrijgen in het verwervingsproces van het Nederlands als derde taal, de rol die de eerder geleerde talen daarbij spelen en de rol van (veronderstelde) typologische verwantschap in het veroorzaken van cross-linguïstische invloed tussen de verschillende talenparen. Dit doel zal worden nagestreefd door derdetaalleerders van het Nederlands een grammaticaliteitsoordelentest voor te leggen, waarbij de grammaticaliteit van Nederlands hoofd- en bijzinnen variërend in woordvolgorde beoordeeld en gecorrigeerd zal worden. Daarbij wordt uitgegaan van de veronderstelling dat de taalleerders terug zullen vallen op de woordvolgorderegels van één van de eerder geleerde talen waar de kennis van het Nederlands nog tekort schiet. Dit betekent dat de participanten de Nederlandse zinnen zullen goedkeuren of afkeuren al naar gelang de woordvolgorde in de te beoordelen zinnen overeenkomt met de woordvolgorde in de taal vanwaaruit de cross-linguïstische invloed afkomstig is. De eerste of de tweede taal van de taalleerders. Ook uit de correctie van de afgekeurde zinnen zal blijken of de participanten de zinnen consequent verbeteren volgens de regels van één van de eerder geleerde talen of beide talen. De onderzoeksvraag waarop in deze studie een antwoord zal worden gezocht, luidt als volgt:

In hoeverre kunnen in de grammaticaliteitsoordelen van Nederlandse zinnen door derdetaalleerders van het Nederlands cross-linguïstische invloeden worden opgemerkt? Tot welke van de eerder geleerde talen kunnen deze invloeden worden herleid? Speelt veronderstelde typologische verwantschap tussen de talen daarbij mogelijk een bepalende rol?

Uitgaande van de eerder besproken modellen bestaan er drie mogelijke uitkomsten wat betreft de resultaten van deze studie. Allereerst mag worden verwacht dat er inderdaad cross-linguïstische

invloeden zichtbaar zullen zijn in de beoordeling en de correctie van de zinnen. Het merendeel van de studies naar het derdetaalverwervingsproces laat immers zien dat de eerder geleerde talen, ofwel de eerste ofwel de tweede, een rol spelen bij het verwerven van de derde taal. Op basis van het L2 Status Factor Model bestaat de verwachting dat deze invloeden enkel afkomstig zullen zijn uit de tweede taal ongeacht de taalachtergrond van de participanten. Het Cumulative Enhancement Model voorspelt dat eventuele invloed zowel uit de eerste als uit de tweede taal afkomstig kan zijn, maar dat deze altijd faciliterend is. Wanneer de cross-linguïstische invloed de taalverwerving niet ten goede komt, zou eventuele invloed volgens dit model namelijk uitblijven. Uitgaande van het meest recente Typological Primacy Model bestaat de verwachting dat de eerder geleerde taal waarvan de leerder verondersteld dat deze typologisch het meest verwant is aan het Nederlands de bron zal vormen voor transfer. Dit betekent vermoedelijk voor de meesten dat de cross-linguïstische invloed afkomstig zal zijn uit het Engels, omdat het Nederlands en het Engels beiden onderdeel uitmaken van dezelfde subtak van de Indo-Europese taalfamilie.

De participanten uit deze studie waarvan verdere relevante gegevens in het volgende hoofdstuk besproken zullen worden, spreken als eerste en tweede taal een taal die behoort tot één van de subgroepen van de Indo-Europese taalfamilie. Eenmaal gaat het om een spreker met het Engels als moedertaal en het Frans als tweede taal. De overige participanten spreken het Frans, Pools of Farsi als eerste taal en het Engels als tweede taal. Voor iedere talencombinatie kunnen verschillende voorspellingen worden gedaan. Het al dan niet voorkomen van cross-linguïstische invloed uit de eerste of tweede taal brengt door de uiteenlopende eigenschappen van de verschillende talen namelijk diverse mogelijke onderzoeksresultaten met zich mee. De verwachte onderzoeksresultaten bij het voorkomen van cross-linguïstische invloed uit de eerste of tweede taal, en bij het ontbreken van transfer uit de eerder geleerde talen zullen hier achtereenvolgens besproken worden voor de basiswoordvolgorde in hoofdzinnen, bijzinnen, hoofdzinnen beginnend met een bijwoordelijke bepaling en de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling voor de verschillende talencombinaties.

Voor de grammaticaliteitsoordelen van hoofdzinnen die in het Nederlands bij pragmatische ongekleurdheid in SVO-volgorde staan, gelden de volgende verwachtingen. Evenals het Nederlands hanteren het Engels, het Frans en het Pools een SOV-volgorde in hoofdzinnen. In de beoordeling van dit type zinnen zullen tussen deze talencombinaties dan ook geen invloeden zichtbaar zijn, omdat de woordvolgorderegels niet van elkaar verschillen. Voor het Farsi echter geldt als basiswoordvolgorde in hoofdzinnen een SOV-volgorde. Er bestaan dan ook andere verwachtingen ten aanzien van de grammaticaliteitsoordelen van de taalleerders met het Farsi als moedertaal en het Engels als tweede taal. Wanneer deze taalleerders aangeven een voorkeur te hebben voor een SOV-volgorde geldt de eerste taal mogelijk als bron van invloed. Wanneer de taalleerders kiezen voor een SVO-volgorde hebben zij deze kennis mogelijk getransfereerd uit hun tweede taal, het Engels.

Als het gaat om de beoordeling van bijzinnen bestaan er eveneens diverse mogelijke uitkomsten. In het Nederlands geldt de SOV-volgorde als basiswoordvolgorde voor de bijzin. In het Engels, het Frans en het Pools is dit echter wederom de eveneens in de hoofdzin gehanteerde SVO-volgorde. Wanneer uit de grammaticaliteitsoordelen blijkt dat deze taalleerders de voorkeur hebben voor een SVO-volgorde is er mogelijk sprake van cross-linguïstische invloed uit de eerste of tweede taal van de sprekers. Wanneer deze sprekers echter akkoord gaan met de SOV-volgorde kan deze kennis niet getransfereerd zijn uit één van de eerder geleerde talen, omdat deze volgorde in die talen niet beschikbaar is. Indien het goed gaat, en ze toch de SOV-volgorde van het Nederlands goedkeuren, is dan ook de vraag of de Universele Grammatica hier wellicht een rol speelt of zij het beginstadium gepasseerd zijn en zich de regels van het Nederlands voldoende hebben eigengemaakt. Deze studie zal verder geen inzicht kunnen verschaffen in het antwoord op deze laatste vraag. Voor de sprekers van het Farsi geldt dat zij de SOV-volgorde in bijzinnen wel kennen uit één van hun eerder geleerde talen. Wanneer de taalleerders met een SOV-volgorde in hun moedertaal akkoord gaan met de SOV-

volgorde in het Nederlands is hier mogelijk sprake van transfer uit de eerste taal. Keuren zij deze woordvolgorde echter af en blijken zij een voorkeur te hebben voor de SVO-volgorde kan dit mogelijk worden toegeschreven aan de tussenkomst van kennis uit het Engels waarin zoals gezegd ook een SVO-volgorde in bijzinnen gehanteerd wordt.

Voor de grammaticaliteitsoordelen van de woordvolgordes na een bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie kunnen de verschillende resultaten als volgt zijn. In het Nederlands geldt de VSO-volgorde in dit type zinnen. Het Frans, het Engels en het Pools hanteren wederom eensgezind de SVO-volgorde. Voor deze taalleerders geldt dan ook: wanneer zij de voorkeur geven aan een SVO-volgorde in de Nederlands hoofdzinnen met bepaling in zinsinitiële positie is er mogelijk sprake van cross-linguïstische invloed uit de eerste of de tweede taal van de taalleerders. Wanneer de taalleerders de VSO-volgorde echter goedkeuren, kan hier wederom geen verklaring voor worden gevonden in één van de eerder geleerde talen, omdat hiervoor geen model beschikbaar is. Het Frans kent als enige van de voorgenoemde talen inversie wanneer het gaat om een aantal specifieke bijwoorden zoals besproken in de voorgaande sectie. In de grammaticaliteitsoordelen van de zinnen met deze specifieke bijwoorden zou kunnen blijken of het nu juist eventuele invloed uit het Engels of uit het Frans betreft. Na zo een bijwoord geldt in het Frans namelijk de in het Nederlands ook geldende VSO-volgorde, waar in het Engels wederom de SVO-volgorde geldt. Kiest de taalleerder ook in deze zinnen voor een SVO-volgorde dan is dat een aanwijzing voor de mogelijke aanwezigheid van transfer uit het Engels. In het Farsi geldt in tegenstelling tot de besproken talen een SOV-volgorde in deze hoofdzinnen beginnend met een bijwoordelijke bepaling. In de oordelen van de sprekers van het Farsi die het Engels als tweede taal hebben zal ook hier het contrast met het Engels blijken. Kiest de spreker van het Farsi voor de SOV-volgorde in dergelijke zinnen, gaat het om invloed uit de eerste taal, kiest de taalleerder voor een SVO-volgorde, gaat het mogelijk om transfer uit de tweede taal. Keuren deze sprekers de VSO-volgorde van het Nederlands goed, kan dit niet worden verklaard aan de hand van de kennis van de eerder geleerde talen, omdat deze talen dit model niet kennen. De Universele Grammatica zou hier mogelijk een rol kunnen spelen of de taalleerder is het beginstadium van de taalverwerving gepasseerd en heeft zich de nieuwe regels reeds voldoende eigen gemaakt.

Tot slot moeten hier de mogelijke resultaten aangaande de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling besproken worden. Het Engels en het Frans zijn van de voorgenoemde talen het minst vrij. In deze talen staat een bepaling van tijd of plaats namelijk bij voorkeur in zinsinitiële of zinsfinale positie. In het Pools en het Farsi bestaat echter ook de mogelijkheid om de bepaling binnen de zin te plaatsen. Daarbij gelden voor het Farsi iets meer regels. In deze taal kan de bepaling namelijk in een pragmatisch ongekleurde zin tussen het subject en het object, maar niet tussen het object en het zinsfinale finiete werkwoord staan. In het Pools daarentegen is de plaats van de bepaling binnen de zin vrij. Voor het Farsi geldt de tweede beperking dat de bepaling niet in zinsfinale positie kan staan. Dit levert een duidelijk contrast op met de andere talen waarin dit wel mogelijk is. Ook in het Nederlands kan de bijwoordelijke bepaling zowel in zinsinitiële als zinsfinale positie staan. Binnen de zin kan deze alleen volgen op het finiete werkwoord bij een canonieke SVO-volgorde. Het Engels en het Frans kennen dus de minste, het Pools de meeste en het Nederlands en het Farsi verschillende, maar een beperkt aantal mogelijkheden. Voor de taalleerders met een eerste en tweede taal waarin het niet mogelijk is om de bepaling in de zin te zetten, geldt dat er mogelijk sprake is van invloed uit de eerste of tweede taal wanneer zij de Nederlandse zinnen met een bepaling binnen de zin afkeuren. Wanneer zij deze volgorde echter goedkeuren kan dit niet op basis van de kennis van de eerder geleerde talen worden verklaard. Voor de sprekers van het Pools, een taal die duidelijk een vrijere volgorde kent dan het Nederlands, die een tweede taal hebben geleerd waarin de woordvolgorde juist meer beperkt is dan in het Nederlands geldt dat de invloed van de eerste taal zichtbaar zou kunnen zijn in het vrijer behandelen van Nederlandse zinnen waarbij de bepaling bijvoorbeeld ook wel eens voor het finiete werkwoord zou kunnen worden geplaatst. Ook het goedkeuren van de Nederlandse zinnen met de

bepaling volgend op het werkwoord zou enkel het resultaat kunnen zijn van invloeden van de kennis van de eerste taal, omdat hun tweede taal dit model niet kent. Wanneer de taalleerders de Nederlandse zinnen echter afkeuren, terwijl deze woordvolgorde volgens hun eerste taal wel mogelijk is, zou kunnen gelden dat de kennis van de tweede taal interfereert met de derde taal. Verder geldt ook voor de sprekers van het Farsi dat het goedkeuren van zinnen waarin de bepaling voorafgaat of volgt op het finiete werkwoord het resultaat zou kunnen zijn van invloeden uit de eerste taal. Hoewel dit model niet voorkomt in de moedertaal van deze sprekers, kennen zij wel het principe van woordvolgordevrijheid uit hun eerste taal. Het afkeuren van dergelijke zinnen zou kunnen worden verklaard op basis van de eigenschappen van de tweede taal van de sprekers die de mogelijkheid niet kent om een bepaling binnen de zin te plaatsen.

4 Onderzoeksmethode van deze studie

In dit hoofdstuk volgt een uiteenzetting van de onderzoeksmethode die gehanteerd werd om een antwoord op de onderzoeksvraag te verkrijgen welke in de voorgaande sectie gepresenteerd werd. Allereerst zullen hier de voor het onderzoek relevante gegevens van de deelnemende participanten besproken worden. Daarna volgt een bespreking van de grammaticalitetsoordelentest die aan de participanten werd voorgelegd om de benodigde onderzoeksdata te verzamelen.

4.1 Participanten

In totaal namen zeven participanten aan het onderzoek deel. Voorafgaand aan de daadwerkelijke test werd de participanten verzocht een aantal vragen over zichzelf te beantwoorden die zowel in het Nederlands als in het Engels gesteld waren. Hierbij is gevraagd naar de leeftijd, de geboorteplaats, de moedertaal, de tweede taal, wanneer de tweede taal geleerd werd, hoe de tweede taal geleerd werd, in welk land de tweede taal geleerd werd, of het Nederlands de derde taal is, sinds wanneer het Nederlands geleerd werd, in welke mate de tweede en derde taal beheerst werden en wat het niveau is van de taal cursus waaraan de participant deelneemt of laatst deelgenomen heeft.

De leeftijd van de participanten varieert van 22 tot 46 jaar, waarvan zes participanten tussen 22 en 32 jaar oud zijn. De participanten zijn geboren en opgegroeid in respectievelijk de Verenigde Staten, Frankrijk, Polen en Iran. Op basis van hun taalachtergrond kunnen de participanten in vier categorieën worden onderverdeeld. Eén van de zeven participanten had het Engels als moedertaal en het Frans als tweede taal. Twee van de zeven participanten beheersten juist het Frans als moedertaal en het Engels als tweede taal, waarvan één van de participanten ook kennis had van het Duits. Eveneens voor twee van de zeven participanten was het Pools de eerste en het Engels de tweede taal. De overige twee participanten waren moedertaalsprekers van het Farsi en hadden eveneens het Engels als tweede taal geleerd. Alle participanten gaven aan op het moment van onderzoek het Nederlands als derde taal te leren.

Het beheersingsniveau van de tweede taal liep tussen de participanten onderling enigermate uiteen. De participanten werd gevraagd zelf een inschatting te maken van hun beheersing van de tweede taal in lijn met het onderzoek van Balk en Fardel (2007) waar ook gebruik werd gemaakt van zelfinschatting en daarbij te kiezen tussen de antwoorden 'zeer slecht', 'slecht', 'voldoende', 'goed' en 'zeer goed'. De participanten gaven aan hun tweede taal respectievelijk 'slecht', 'onvoldoende' of 'goed' te beheersen. Ook waren er onderlinge verschillen in de leeftijd waarop begonnen werd met het leren van de tweede taal. Deze cijfers lopen uiteen van het zevende tot het achtentwintigste levensjaar. De tweede taal werd door de meeste participanten in een educatieve omgeving in het land van herkomst geleerd. Slechts drie van de acht participanten gaf aan in een land gewoond te hebben waar deze tweede taal als moedertaal gesproken werd.

Ook verschilden de participanten onderling in hun taalvaardigheid van het Nederlands. Wederom werd de participanten gevraagd zelf een inschatting te maken van hun beheersing van de taal en daarbij te kiezen tussen de antwoorden ‘zeer slecht’, ‘slecht’, ‘voldoende’, ‘goed’ en ‘zeer goed’. Voor de derde taal varieerde deze inschatting van ‘zeer slecht’, ‘slecht’, ‘voldoende’ tot ‘goed’. Ook werd gevraagd aan te geven wat het niveau was van de taalcursus waaraan zij deelnamen of laatst deelgenomen hadden. Van zes van de acht participanten was bekend dat zij ten tijde van het onderzoek een taalcursus volgden aan een taleninstituut in Nederland. De antwoorden varieerden van niveau A2/B1 tot C1 aangeduid volgens het Europees Referentiekader. Gezien het feit dat voornoemde niveaus betrekking hebben op het niveau dat bij afronding van de taalcursus behaald zou moeten worden, kan worden gezegd dat de participanten het Nederlands op niveau A2, B1 of B2 beheersten. Dit betekent dat de participanten uit dit onderzoek behoren tot respectievelijk beginnende en (half)gevoorderde leeders van het Nederlands.

In de onderstaande tabel zijn de belangrijkste gegevens uit deze sectie nog eens per participant weergegeven. Een compleet overzicht is als bijlage aan dit verslag toegevoegd. In het vervolg van dit document zal naar de participanten worden verwezen met de nummers uit deze figuur.

	Eerste taal	Tweede taal	Leeftijd	Kennis van de tweede taal	Kennis van de derde taal	Niveau van de cursus	Sinds wanneer de derde taal geleerd wordt
1	Engels	Frans	29	Goed	Voldoende	B2	2 jaar
2	Frans	Engels/Duits	22	Slecht	Goed	B2	3 jaar en 9 maanden
3	Frans	Engels	25	Goed	Voldoende	A2/B1	3 jaar
4	Pools	Engels	30	Goed	Voldoende	B1	3 maanden
5	Pools	Engels	31	Goed	Voldoende	C1	3 jaar
6	Farsi	Engels	31	Goed	Voldoende	A2 naar B1	9 maanden
7	Farsi	Engels/Azerbeizjaans	46	Voldoende	Zeer slecht	B1	2 maanden

Tabel 2: Een overzicht van de belangrijkste achtergrondinformatie van de participanten

4.2 Grammaticaliteitsoordelentest

In dit onderzoek is gekozen voor een gecontroleerde experimentele onderzoeksmethode, namelijk de grammaticaliteitsoordelentest. De grammaticaliteitsoordelentest wordt met name gebruikt in generatief taalverwervingsonderzoek in de veronderstelling dat grammaticaliteitsoordelen meer zouden kunnen vertellen over de eigenschappen van de linguïstische competentie van een persoon. Wanneer een zin door een moedertaalspreker als grammaticaal wordt beoordeeld, zou dit betekenen dat ze onderdeel is van de grammatica van die persoon. Wanneer een zin als ongrammaticaal wordt beschouwd, is ze juist in strijd met een linguïstische regel uit de mentale grammatica. Hieruit wordt afgeleid dat de grammaticaliteitsoordelen van taalleeders ons op dezelfde wijze informatie kunnen geven over de linguïstische competentie van zo een spreker in de doeltaal (Ionin, 2012).

De grammaticaliteitsoordelentest zoals deze via het internet aan de participanten werd voorgelegd, is als bijlage aan dit verslag toegevoegd. Na een korte introductie van het onderzoek en de vraag om persoonlijke informatie volgde een instructie van de test die zowel in het Nederlands als in het Engels gegeven werd om er zeker van te zijn dat de participanten zouden begrijpen wat zij

moesten doen. Deze instructie luidde als volgt: *U krijgt zo meteen 5 keer 16 zinnen te zien. Het is de bedoeling dat u de zinnen leest en beoordeelt of de zinnen volgens u goed of fout zijn. Wanneer u een zin als fout beoordeelt, moet u de zin verbeteren in het daarvoor bestemde veld. Nogmaals: Denk niet te lang na over de beoordeling van de zinnen. U kunt het niet verkeerd doen. Alle antwoorden zijn goed voor mijn onderzoek!* De participanten werd gevraagd de afgekeurde zinnen te corrigeren om zo te kunnen controleren om welke redenen de zinnen werden afgekeurd en in te kunnen zien of de zinnen volgens de regels van één van de eerder geleerde talen verbeterd werden.

Om alle verschillende talen uit in één grammaticaliteitsoordelentest te kunnen verenigen, werd zoals beschreven uitgegaan van de basiswoordvolgordes in hoofd- en bijzinnen van de verschillende talen, omdat de talen op dat punt van elkaar verschillen. Daarnaast werden ook zinnen met bijwoordelijke bepalingen aan de test toegevoegd om de kans te vergroten eventuele invloeden te kunnen onderscheppen. Met deze grammaticaliteitsoordelentest werden zo drie zaken getest: de verwerving van de plaats van het subject, het werkwoord en het object ten overstaan van elkaar in de Nederlandse hoofd- en bijzin. De verwerving van de plaats van het subject, het werkwoord en het object ten overstaan van een bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie, en de verwerving van de plaats van de bijwoordelijke bepaling in de zin.

De daadwerkelijke test bestond zegzegd uit tachtig zinnen. Vijftig van de tachtig zinnen fungeerden als target items en dertig zinnen fungeerden als filler items. De vijftig target items konden in vijf categorieën worden onderverdeeld, namelijk hoofdzinnen bestaande uit een subject, een werkwoord en een object, bijzinnen bestaande uit het voegwoord 'dat', een subject, een werkwoord en een object, hoofdzinnen waaraan een bijwoordelijke bepaling van tijd of plaats in zinsinitiële positie was toegevoegd, hoofdzinnen waaraan één van de bijwoorden die in het Frans voor inversie zorgen in zinsinitiële positie was toegevoegd, en hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling van tijd of plaats in de zin. Iedere categorie bestond uit vijf grammaticale en vijf ongrammaticale zinnen. Er is gekozen te variëren tussen de volgordes SVO, SOV en VSO, omdat dit de gebruikelijke woordvolgordes zijn voor het Nederlands. Door de participanten de afgekeurde zinnen te laten corrigeren, waren de participant vrij om ook andere woordvolgordes te gebruiken.

- (1) Hoofdzinnen in SVO- en SOV-volgorde
De kinderen vertellen een verhaal.
*De kapper het haar van de vrouw knipt.
- (2) Bijzinnen in SVO- en SOV-volgorde
De docenten denkt dat de studenten de opdrachten maken.
Maria zegt dat haar moeder leest een boek.
- (3) Zinnen met een bijwoordelijke bepaling van tijd of plaats in zinsinitiële positie in SVO- en VSO-volgorde
Iedere morgen leest mijn vader de krant.
*Iedere dag de jongen rookt tien sigaretten.
- (4) Hoofdzinnen met één van de bijwoorden die in het Frans om verplichte inversie vragen in zinsinitiële positie in SVO- en VSO-volgorde
De thee is op. Misschien neem ik een kopje koffie.
*Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk hij verkoopt het oude huis.
- (5) Hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling van tijd of plaats in de zin in SVO-volgorde.
Eva zingt iedere ochtend een liedje.

*Emma en Jessica in het museum bekijken de schilderijen.

De dertig filler items die aan de vijftig testzinnen werden toegevoegd, dienden ervoor de participanten van de target items af te leiden om zo de vragenlijst minder expliciet te maken. Om die reden wordt er in die gelijk uitziende zinnen dan ook een volstrekt ander grammaticaal fenomeen getest, namelijk de congruentie tussen het subject en het object. De testzinnen kunnen wederom in categorieën worden opgedeeld waarbij iedere categorie tien zinnen bevatte waarvan vijf grammaticaal en vijf ongrammaticaal.

- (6) Hoofdzinnen met intransitieve werkwoorden in SVO-volgorde
De mensen in de bioscoop wachten tot de film begint.
*De gewassen kleren droog in de zon.
- (7) Hoofdzinnen met transitieve werkwoorden in SVO-volgorde
Het meisje gebruikt iedere morgen make-up.
*De studenten leert nieuwe Nederlandse woorden.
- (8) Hoofdzinnen met ditransitieve werkwoorden in SVO-volgorde
De man geeft zijn vrouw een bos bloemen.
*De ober geven de klanten de rekening.

De tachtig zinnen werden in vijf blokken bestaande uit zestien zinnen gepresenteerd. Ieder blok bestond uit twee zinnen van iedere categorie waarvan er één grammaticaal en één ongrammaticaal was. Aan ieder blok werden zes filler items toegevoegd. Wederom twee zinnen uit iedere categorie waaronder één grammaticale en één ongrammaticale zin.

Bij het formuleren van de testzinnen werd gebruik gemaakt van een online woordenlijst behorend bij de lesmethode 'de Opmaat' om in te schatten of de participanten de woorden zouden kennen. 'De Opmaat' wordt namelijk gebruikt aan het instituut waar een deel van de participanten les volgden in de cursussen tot en met niveau A2. Op deze manier kon de begrijpelijkheid van de grammaticaliteitsoordelentest worden gewaarborgd.

Na afloop van de grammaticaliteitsoordelentest werd de participanten nog een tweede test voorgelegd waarmee werd getracht een indicatie te krijgen van de mate waarin de participanten kennis hadden van de woordvolgorderegels in hun tweede taal. De woordvolgorderegels van de tweede taal kunnen immers alleen getransfereerd worden wanneer de participant deze beheerst. Daarbij ging het wederom om de basiswoordvolgorde in hoofdzinnen en bijzinnen, en hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling in verschillende posities. De test bestond uit tien zinnen waarvan de participanten de grammaticaliteit moesten beoordelen. De zinnen hoefden ditmaal niet te worden gecorrigeerd. De moedertaalspreker van het Engels kreeg een exacte vertaling van de onderstaande zinnen voorgelegd in het Frans. In de voorlaatste sectie van dit verslag zal op de resultaten van deze test worden teruggekomen.

- (9) 1. John eats an apple.
2. *Samantha at twelve o'clock wakes up.
3. Every morning Elizabeth reads the newspaper.
4. *Alex says that Kevin television watches.
5. * The teacher is asking Jack some question. Maybe knows he the answer.
6. Ahmed works on Tuesdays and Fridays.
7. *Eve watches at the cinema a movie.

8. Lucia is late. Probably she misses the bus.
9. *Three times a week plays Kelly hockey.
10. Jessica thinks that Mike likes cats and dogs.

5 Resultaten

In dit hoofdstuk volgt een weergave van de onderzoeksdata welke verzameld zijn middels de onderzoeksmethode zoals uiteengezet in de voorgaande sectie. Het hoofdstuk is opgedeeld in zes subhoofdstukken. In de eerste vijf paragrafen volgt een overzicht van de beoordelingen van de zinnen van respectievelijk het eerste, tweede, derde, vierde en vijfde type. In de laatste paragraaf zullen enkele bijzonderheden uit de beoordeling van de filler items worden besproken, omdat deze onverwacht het vermelden waard lijken te zijn voor deze huidige studie. Een overzicht van de beoordeling van alle zinnen is als bijlage aan dit verslag toegevoegd. De zinnen zijn ofwel als ‘goed’ ofwel als ‘fout’ beoordeeld. Vervolgens hebben de participanten aangegeven hoe de afgekeurde zinnen verbeterd zouden moeten worden. In de meeste gevallen hebben de participanten de zin herschreven, waardoor zonder enige twijfel kon worden vastgesteld of zij moeite hadden met de al dan niet grammaticale woordvolgorde van de zinnen of de zinnen om een andere reden werden afgekeurd. In een beperkt aantal gevallen werd niet in volzinnen aangegeven hoe de zin verbeterd moest worden. Daarbij ging het de participanten duidelijk niet om het corrigeren van de woordvolgorde, maar om de vorm van specifieke woorden of woordgroepen, zoals het verwijderen van het lidwoord voor een zelfstandig naamwoord of het veranderen van de vervoeging van het finiete werkwoord in de zin. Tot slot werd ook een enkele keer de betekenis van de zin veranderd bijvoorbeeld door het toevoegen van een hulpwerkwoord in de zin. Deze afwijkende correcties zijn geïnterpreteerd als hebbende de participant de woordvolgorderegels van het Nederlands correct toegepast wanneer de vereiste SVO-, SOV- of VSO-volgorde gecreëerd of behouden werd waarbij de V staat voor het finiete werkwoord in de zin al dan niet correct vervoegd naar persoon en getal.

5.1 Type 1

De zinnen van het eerste type zijn hoofdzinnen. De onderstaande tabel bevat een overzicht alle zinnen van dit type die in de grammaticaliteitsoordelentest voorkwamen. In de eerste vijf zinnen gaat het om een grammaticale SVO-volgorde. De overige vijf zinnen zijn ongrammaticaal, omdat deze in SOV-volgorde staan. Middels deze zinnen werd de plaatsing van het subject, het werkwoord en het object getest.

Type 1
(1) De kinderen vertellen een verhaal.
(2) De kok van het restaurant kookt het eten.
(3) Mike wast zijn dure auto.
(4) Alex en zijn vrienden drinken een biertje.
(5) De klant bestelt een glas water.
(6) * De kapper het haar van de vrouw knipt.
(7) * Hans een tekening maakt.
(8) * De vrouw een tas met boodschappen draagt.
(9) * Het verliefde meisje de brief leest.
(10) * De postbode het pakketje bezorgt.

Tabel 3: Een overzicht van alle zinnen van het eerste type

De eerste vijf zinnen werden door zes van de zeven participanten goedgekeurd. Alleen participant 4 keurde de tweede zin af. Zij corrigeerde vervolgens echter niet de woordvolgorde, maar liet in haar correctie het lidwoord voor ‘eten’ weg. De overige zinnen keurde ze goed.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 1	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 2	Goed	Goed	Goed	De kok van het restaurant kookt eten.	Goed	Goed	Goed
Zin 3	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 4	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 5	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed

Tabel 4: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de grammaticale zinnen van type 1

De ongrammaticale zinnen van dit type werden eveneens door zes van de zeven participanten afgekeurd. Uit de correctie van de afgekeurde zinnen blijkt dat het de participanten gaat om de afwijkende plaats van het werkwoord. Zij corrigeren de zin dan ook zo dat het finiete werkwoord op de tweede plaats komt te staan. Participant 2 verandert in haar correctie van de zesde zin naast de woordvolgorde ook de vorm van het object ‘het haar’ in ‘de haren’. Alleen participant 4 keurt één van de ongrammaticale zinnen goed, namelijk de achtste zin. Daarnaast geeft zij in haar correctie van de negende zin aan dat ‘leest’ ‘lezen’ zou moeten zijn, zonder een expliciete correctie van de woordvolgorde te geven. Daarmee keurt zij ook de afwijkende woordvolgorde uit de negende zin niet af. Verder corrigeert participant 4 de laatste zin anders dan de andere participanten, namelijk als ‘de postbode had pakketje bezorgt’ in plaats van ‘de postbode bezorgt het pakketje’. Ondanks de onterechte deletie van het lidwoord bij ‘pakketje’ heeft zij hiermee ook de afwijkende woordvolgorde op een voor het Nederlandse juiste wijze gecorrigeerd.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 6	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt de haren van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.
Zin 7	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.

				tekeni ng.			
Zin 8	De vrouw draagt een tas met boodschappen.	De vrouw draagt een tas met boodschappen.	De vrouw draagt een tas met boodschappen.	Goed	De vrouw draagt een tas met boodschappen.	De vrouw draagt een tas met boodschappen.	De vrouw draagt een tas met boodschappen.
Zin 9	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje de brief lezen.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.
Zin 10	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode had het pakketje bezorgd.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.

Tabel 5: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de ongrammaticale zinnen van type 1

5.2 Type 2

De tien testzinnen van het tweede type zijn bijzinnen. De vijf grammaticale zinnen staan in de voor bijzinnen gebruikelijke SOV-volgorde en de vijf ongrammaticale zinnen staan in SVO-volgorde die als basiswoordvolgorde voor hoofdzinnen geldt. Middels deze zinnen kon eveneens de plaatsing van het subject, het werkwoord en het object worden getest. In de onderstaande tabel zijn alle zinnen van het tweede type uit de test weergegeven.

Type 2
(1) De docent denkt dat de studenten de opdrachten maken.
(2) De man zegt dat de jongen geld steelt.
(3) De politieman wil dat Willem het formulier invult.
(4) Jan hoopt dat zijn favoriete voetbalclub de wedstrijd wint.
(5) De man zegt dat zijn vrouw een baby krijgt.
(6) * Maria zegt dat haar moeder leest een boek.
(7) * Alex vindt dat Peter heeft een goed idee.
(8) * De man zegt dat de hond ziet een kat.
(9) * Maria wil dat John ziet haar nieuwe huis.
(10) * De docent wil dat alle studenten leren de Nederlandse taal.

Tabel 6: Een overzicht van alle zinnen van het tweede type

Vier van de zeven participanten keurden alle grammaticale zinnen goed. De overige participanten keurden een aantal zinnen af, maar niet omwille van de woordvolgorde. Participant 4 verwijderde in haar correctie van de eerste zin namelijk alleen de lidwoorden bij 'studenten' en 'opdrachten'. De

woordvolgorde liet zij onveranderd. De derde zin werd door de participanten 3, 4 en 7 afgekeurd. Zij veranderden de vorm ‘wil’ eensgezind in de in dit geval ongrammaticale vorm ‘wilt’. Zij lieten eveneens de woordvolgorde onveranderd. De overige grammaticale zinnen werden ook door deze participanten goedgekeurd.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 1	Goed	Goed	Goed	De docent denkt dat studenten opdrachten maken	Goed	Goed	Goed
Zin 2	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 3	Goed	De politiemans wilt dat Willem het formulier invult.	Goed	De politiemans wilt dat Willem het formulier invult.	Goed	Goed	De politiemans wilt dat Willem het formulier invult.
Zin 4	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 5	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed

Tabel 7: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de grammaticale zinnen van type 2

De zinnen zes tot en met tien zijn ongrammaticale frases van het Nederlands. De zesde zin werd desondanks door twee van de zeven participanten goedgekeurd, namelijk door participant 3 en participant 4. Participant 4 keurde ook de zevende, achtste en tiende zin goed. De negende zin werd in eerste instantie door deze participant afgekeurd, maar uit haar correctie blijkt dat het haar niet om de woordvolgorde gaat, maar om het finiete werkwoord ‘wil’ dat zij in ‘wilt’ verandert. Daarmee keurt zij ook de afwijkende woordvolgorde uit de negende zin niet af. Voor de tiende zin, die door de participanten 1, 2, 3, 5, 6 en 7 werd afgekeurd, geldt dat participant 7 in haar correctie geen wijzingen aanbrengt in de afwijkende woordvolgorde van de zin. Daarmee keurt ook zij de ongrammaticaliteit van de tiende zin evenals participant 4 niet af. Voor de overige participanten geldt dat zij de ongrammaticale zinnen afkeuren en de SVO-volgorde corrigeren tot een SOV-volgorde.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 6	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Goed	Goed	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.

Zin 7	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Goed	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.
Zin 8	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	Goed	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.
Zin 9	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wilt dat John ziet haar nieuwe huis.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.
Zin 10	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	Goed	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal gaan leren.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	De docent wil dat alle studenten leren de Nederlandse taal.

Tabel 8: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de ongrammaticale zinnen van type 2

5.3 Type 3

De zinnen van het derde type zijn hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie. De vijf grammaticale zinnen staan in VSO-woordvolgorde en in de vijf ongrammaticale zinnen gaat het om een SOV-volgorde. Middels deze zinnen werd de plaatsing van het subject, het werkwoord en het object ten overstaan van de bijwoordelijke bepaling getest. De onderstaande tabel omvat een overzicht van de tien testzinnen uit de test.

Type 3
(1) Iedere morgen leest mijn vader de krant.
(2) In de bakkerij ruikt Emma vers gebakken brood.
(3) Deze maand betaalt John de rekening.
(4) Dit jaar bouwen Willem en Anna een nieuw huis.
(5) Vandaag bakt mijn oma een taart.
(6) * Iedere dag de jongen rookt tien sigaretten.
(7) * Volgende week Eva geeft een feest.
(8) * In het park de man zoekt de hond.
(9) * Morgen de monteur repareert de kapotte auto.

(10) * In de bibliotheek mensen lezen een boek.

Tabel 9: Een overzicht van alle zinnen van het derde type

De eerste en de vijfde zin werden door alle participanten goedgekeurd. Voor de tweede, derde en vierde zin liepen de beoordelingen uiteen. De tweede zin werd afgekeurd door participant 4 en 6. Volgens participant 6 moest het bijvoeglijk naamwoord ‘gebakken’ ‘gebakten’ zijn. Het ging haar in de correctie dus niet om de woordvolgorde. Dit gold echter wel voor participant 4. Zij corrigeert de tweede zin zo dat het subject voor het werkwoord komt te staan. Zij corrigeerde de tweede zin dan ook als ‘In de bakkerij Emma ruikt vers gebakken brood’. Ditzelfde deed zij bij de derde en de vierde zin die werden gecorrigeerd als ‘Deze maand John betaalt de rekening’ en ‘Dit jaar Willem en Anna bouwen een huis’, die door de rest van de participanten wel werden goedgekeurd.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 1	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 2	Goed	Goed	Goed	In de bakkerij Emma ruikt vers gebakken brood.	Goed	In de bakkerij ruikt Emma vers gebakte brood.	Goed
Zin 3	Goed	Goed	Goed	Deze maand John betaalt de rekening.	Goed	Goed	Goed
Zin 4	Goed	Fout, maar geen correctie gegeven.	Goed	Dit jaar Willem en Anna bouwen een nieuw huis.	Goed	Goed	Goed
Zin 5	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed

Tabel 10: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de grammaticale zinnen van type 3

De ongrammaticale zinnen van dit type werden eveneens afwisselend goedgekeurd en afgekeurd. De zesde zin werd door zes van de zeven participanten afgekeurd en gecorrigeerd omwille van de afwijkende woordvolgorde. Participant 4 keurde de zesde zin goed. Ook de daarop volgende zevende zin werd door deze participant goedgekeurd. Zin zeven werd eveneens goedgekeurd door participant 2, 6 en 7. De participant die de zevende zin wel afkeurde, corrigeerde de zin weer zo dat er een VSO-volgorde ontstond. Dit gold ook voor de achtste zin. Deze zin werd afgekeurd door vijf van de zeven participant. De zin werd goedgekeurd door participant 2 en 4. De negende zin werd door alle participanten afgekeurd, maar waar participant 4 de zin zo corrigeerde dat het lidwoord ‘de’ voor ‘kapotte auto’ ontbrak en de afwijkende woordvolgorde onveranderd liet, verbeterden de overige

participanten de zin tot VSO-volgorde. Tot slot werd ook de laatste zin door iedereen afgekeurd. Weer werd de zin door participant 4 niet afgekeurd omwille van de afwijkende woordvolgorde, maar om de vorm van het object dat zij van ‘een boek’ veranderde naar ‘boeken’. Daarnaast week ook de tweede participant in haar correctie van de laatste zin af van de overige participanten. Zij verplaatst namelijk de bijwoordelijk bepaling naar zinsfinale positie in plaats van inversie toe te passen. Dit resulteert in de constructie ‘Mensen lezen een boek in de bibliotheek’. De participanten 1, 3, 5, 6 en 7 maakten ook in dit geval een VSO-volgorde van de SVO-volgorde.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 6	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten .	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten.	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten .	Goed	Iedere dag roken de jongen tien sigaretten .	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten .	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten .
Zin 7	Volgende week geeft Eva een feest.	Goed	Volgende week geeft Eva een feest.	Goed	Volgende week geeft Eva een feest.	Goed	Goed
Zin 8	In het park zoekt de man de hond.	Goed	In het park zoekt de man de hond.	Goed	In het park zoekt de man de hond.	In het park zoekt de man de hond.	In het park zoekt de man de hond.
Zin 9	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen de monteur repareert kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.
Zin 10	In de bibliotheek lezen mensen boeken.	Mensen lezen een boek in de bibliotheek.	In de bibliotheek lezen mensen een boek.	In de bibliotheek lezen mensen boeken.	In de bibliotheek lezen mensen een boek.	In de bibliotheek lezen mensen een boek.	In de bibliotheek lezen mensen boeken.

Tabel 11: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de ongrammaticale zinnen van type 2

5.4 Type 4

De zinnen van het vierde type zijn eveneens hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie. Het gaat daarbij echter om specifieke bijwoorden die in het Frans leiden tot inversie indien het subject een persoonlijk voornaamwoord is waar dit in de andere talen, met

uitzondering van het Nederlands, niet het geval is. De vijf grammaticale zinnen staan in de voor het Nederlands gebruikelijke VSO-volgorde en in de vijf ongrammaticale zinnen gaat het om een SOV-volgorde. Middels deze zinnen werd de plaatsing van het subject, het werkwoord en het object ten overstaan van de bepaling getest. In de onderstaande tabel zijn de tien zinnen van dit type uit de test weergegeven.

Type 4
(1) De thee is op. Misschien neem ik een kopje koffie.
(2) De jongen eet twee pizza's. Waarschijnlijk heeft hij honger.
(3) De student is ziek. Waarschijnlijk heeft hij hoofdpijn.
(4) Maria geeft een feestje. Misschien hoort iemand de harde muziek.
(5) Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien kijken ze een film.
(6) * Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk hij verkoopt het oude huis.
(7) * De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk hij zoekt werk.
(8) * De jongen kijkt naar boven. Misschien hij ziet een vliegtuig.
(9) * Ahmed is jarig. Waarschijnlijk hij krijgt veel cadeaus.
(10) * Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien hij koopt een appel.

Tabel 12: Een overzicht van alle zinnen van het vierde type

De zinnen één tot en met vijf van het vierde type werden afwisselend goedgekeurd en afgekeurd door de zeven participanten. De eerste zin werd door zes van de zeven participanten goedgekeurd. De zin werd afgekeurd door participant 4 die een correctie voorstelt waarin de plaats van het subject en het werkwoord is omgedraaid, dus 'misschien ik neem' in plaats van 'misschien neem ik'. Ook de tweede zin keurt zij fout. Ditmaal echter niet omwille van de volgorde, maar om het persoonlijk voornaamwoord 'hij' dat volgens haar 'ze' zou moeten zijn. Ook participant 7 keurt de tweede zin af. Eveneens echter niet om de volgorde, maar om de vorm van het finiete werkwoord 'eet' dat zij in 'eten' verandert. De derde zin werd slechts door één participant afgekeurd, namelijk door participant 1. In haar correctie verandert zij echter enkel de betekenis van de zin waarbij de juist woordvolgorde behouden wordt. 'De student is ziek. Waarschijnlijk heeft hij hoofdpijn' verbetert zij als 'De student heeft hoofdpijn. Waarschijnlijk is hij ziek'. De vijfde zin werd wederom afgekeurd door participant 4. Daarbij gaat het haar niet om de woordvolgorde, maar om het lidwoord. Zij corrigeert het object 'de harde muziek' als 'harde muziek'. De laatste voor het Nederlands grammaticale zin uit deze reeks werd door vijf van de zeven participanten afgekeurd. Daarbij gaat het echter niet om een correctie van de woordvolgorde, maar respectievelijk de toevoeging 'naar' bij 'kijken' en het veranderen van 'vrij hebben' in 'vrij zijn'. Daarnaast verandert participant 4 de constructie 'kijken ze naar een film' in 'gaan ze naar een film kijken'.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans - Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi - Engels	Farsi-Engels
Zin 1	Goed	Goed	Goed	De thee is op. Misschien ik neem een kopje koffie.	Goed	Goed	Goed

Zin 2	Goed	Goed	Goed	De jongen eet twee pizza's. Waarschijnlijk heeft ze honger.	Goed	Goed	De jongen eten twee pizza. Waarschijnlijk heeft hij honger.
Zin 3	De student heeft hoofdpijn. Waarschijnlijk is hij ziek.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 4	Goed	Goed	Goed	Maria geeft een feestje. Misschien hoort iemand harde muziek.	Goed	Goed	Goed
Zin 5	Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien kijken ze naar een film.	Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien kijken ze naar een film.	Goed	Hans en Maria zijn vanavond vrij. Misschien kijken ze een film.	Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien gaan ze naar een film kijken.	Goed	Hans en Maria zijn vanavond vrij. Misschien kijken ze een film.

Tabel 13: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de grammaticale zinnen van type 4

De eerste ongrammaticale zin van het vierde type werd door alle participanten afgekeurd. Met uitzondering van participant 4 gaat het alle participanten om een correctie van de woordvolgorde waarbij zij aangaven dat het subject en het werkwoord van plaats moesten wisselen. Participant 4 liet de incorrecte volgorde onveranderd, maar veranderde de woordgroep 'het oude huis' in 'oude huis'. Ook in de beoordeling van de zevende zin wijkt participant 4 af van de rest van de participanten. De zevende zin keurt zij namelijk goed, waar de andere participanten de zin afkeuren en zo corrigeren dat het werkwoord in de bijzin weer op de tweede plaats komt te staan. Waarbij participant 2 de constructie 'Waarschijnlijk zoekt hij werk' als 'Waarschijnlijk is hij op zoek naar werk' formuleert en participant 7 van 'werk' 'een werk' maakt. De achtste zin wordt weer door iedereen afgekeurd. Participant 4 corrigeert deze zin echter niet omwille van de afwijkende woordvolgorde, maar omdat zij het persoonlijk voornaamwoord 'hij' liever vervangen ziet worden door 'daar' waarmee de incorrecte woordvolgorde onveranderd blijft. Tot slot keurt participant 4 de negende en de tiende zin goed. Voor de beoordeling van de overige participanten geldt dat zij de zinnen afkeuren en zo corrigeren dat de zinnen kloppen volgens de regels van het Nederlands. Bij de laatste frase maakt participant 2 weer een constructie met 'gaan' als in 'misschien ga hij een appel kopen' ter correctie van de zin 'misschien hij koopt een appel', maar corrigeert daarmee de afwijkende woordvolgorde wel volgens de regels van het Nederlands.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 6	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. . Waarschijnlijk hij verkoopt het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.
Zin 7	De man schrijft een sollicitatie brief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	De man schrijft een sollicitatie brief. Waarschijnlijk is hij op zoek naar werk.	De man schrijft een sollicitatie brief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	Goed	De man schrijft een sollicitatie brief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	De man schrijft een sollicitatie brief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	De man schrijft een sollicitatie brief. Waarschijnlijk zoekt hij een werk.
Zin 8	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij een vliegtuig.	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij een vliegtuig.	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij een vliegtuig.	De jongen kijkt naar boven. Misschien daar ziet een vliegtuig.	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij een vliegtuig.	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij een vliegtuig.	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij een vliegtuig.
Zin 9	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Goed	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.
Zin 10	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien ga hij een appel kopen.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Goed	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.

Tabel 14: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de ongrammaticale zinnen van type 4

5.5 Type 5

De zinnen van het vijfde type zijn hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling binnen de zin. De vijf grammaticale en ongrammaticale zinnen staan in de voor het Nederlands gebruikelijke woordvolgorde SVO, maar in de eerste vijf zinnen volgt de bepaling op het werkwoord en in de tweede set zinnen staat de bepaling tussen het subject en het werkwoord. Middels deze zinnen kon de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling worden getest. De onderstaande tabel bevat een overzicht van de laatste tien testzinnen uit de test.

Type 5
(1) Eva zingt iedere ochtend een liedje.
(2) De hele familie viert vandaag de verjaardag van Hans.
(3) De studenten maken volgende week een examen.
(4) De man leent bij de bibliotheek drie boeken.
(5) Het meisje koopt in de supermarkt groenten en fruit.
(6) * Emma en Jessica in het museum bekijken de schilderijen.
(7) * Sophie in het café bestelt iets om te drinken.
(8) * Emma en haar vriendinnen volgende week boeken een vakantie.
(9) * De jongens om acht uur spelen een voetbalwedstrijd.
(10) * David in het centrum van de stad huurt een huis.

Tabel 15: Een overzicht van alle zinnen van het vijfde type

Ook voor het laatste type van de vijftig target items geldt dat de grammaticale zinnen afwisselend werden goedgekeurd en afgekeurd door de zeven participanten. De eerste zin werd door de meeste participanten goedgekeurd. Alleen participant 2 en 3 keurden de zin af en corrigeerden de zin zo dat de bijwoordelijke bepaling ‘iedere ochtend’ in zinsfinale positie kwam te staan als in ‘Eva zingt een liedje iedere ochtend’. Iets vergelijkbaars geldt ook voor de beoordeling van de tweede zin waarbij, in dit geval, alleen participant 3 de zin afkeurt en de bijwoordelijke bepaling ‘vandaag’ naar het einde van de zin verplaatst. Ook participant 7 keurde de tweede zin af, echter niet omwille van de volgorde maar omdat de vorm ‘viert’ volgens haar ‘vieren’ moet zijn. De daarop volgende derde zin wordt ook door participant 3 afgekeurd vanwege de plaats van de bijwoordelijke bepaling. In haar correctie staat ‘volgende week’ ditmaal in zinsinitiële positie. De rest van de participanten keurde deze zin goed. Dezelfde participant, participant 3, keurde ook de vierde zin af, evenals participant 4 en 5 die de zin zo corrigeren dat ‘bij de bibliotheek’ bij participant 3 en 5 in zinsfinale en bij participant 4 in zinsinitiële positie komt te staan. Participant 5 vergeet echter inversie toe te passen waardoor haar verbeterde zin in de ongrammaticale SVO-volgorde staat. De beoordeling van de vijfde zin is vergelijkbaar met die van de derde zin, waarbij enkel participant 3 de zin afkeurt, maar de bepaling ‘in de supermarkt’ dit keer naar het einde van de zin verplaatst.

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Zin 1	Goed	Eva zingt een liedje iedere ochtend	Eva zingt een liedje iedere ochtend.	Goed	Goed	Goed	Goed

Zin 2	Goed	Goed	Vandaag viert de hele familie de verjaardag van Hans.	Goed	Goed	Goed	De hele familie vieren de verjaardag van Hans.
Zin 3	Goed	Goed	Volgende week de studenten maken een examen.	Goed	Goed	Goed	Goed
Zin 4	Goed	Goed	De man leent drie boeken bij de bibliotheek	Bij de bibliotheek de man leent drie boeken.	De man leent drie boeken bij de bibliotheek	Goed	Goed
Zin 5	Goed	Goed	Het meisje koopt groenten en fruit in de supermarkt	Goed	Goed	Goed	Goed

Tabel 16: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de grammaticale zinnen van type 5

De beoordeling van het tweede deel van dit type zinnen varieerde ook tussen de participanten onderling. De zesde volgens de regels van het Nederlands ongrammaticale zin werd eensgezind door alle participanten afgekeurd. Volgens participant 3 moet de bepaling ‘in het museum’ niet na het subject maar in zinsinitiële positie staan waarna inversie volgt dus ‘In het museum bekijken Emma en Jessica de schilderijen. Participant 4 en 6 corrigeren de zin zo dat de bepaling ‘in het museum’ op het werkwoord volgt bij een verder onveranderde woordvolgorde. De overige participanten, de participanten 1, 2, 5 en 7 verplaatsen de bepaling in hun correctie naar het einde van de zin. De daarop volgende zevende zin werd alleen door participant 4 goedgekeurd. Participant 3 keurt de zin af en corrigeert de zin zo dat de bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie komt te staan, participant 7 zet de bepaling in haar correctie na het finiete werkwoord. De overige participanten zetten de bepaling juist aan het einde van de zin. Dit geldt dus voor participant 1, 2, 5 en 6. Bij de correctie van de achtste zin doen participant 1, 2 en 3 hetzelfde als bij de voorgaande zin. Participant 1 en 2 zetten de bijwoordelijke bepaling in zinsfinale en participant 3 zet de bepaling in zinsinitiële positie. Participant 5, 6 en 7 plaatsen de bepaling in hun correctie na het werkwoord. Participant 4 keurt deze zin als enige goed. Dit geldt ook voor de negende en de tiende zin. Participant 3 corrigeert de afgekeurde zin weer zo dat de bepalingen ‘om acht uur’ uit zin negen en ‘in het centrum van de stad’ uit zin tien in zinsinitiële positie komen te staan. Participant 1, 2 en 5 zetten de bepaling in beide zinnen in zinsfinale positie. Waar participant 6 en 7 de bepaling in de negende zin na het finiete werkwoord en in de laatste zin in zinsfinale positie plaatsen.

Participan t	1	2	3	4	5	6	7
Taalachter grond	Engels- Frans	Frans- Engels	Frans- Engels	Pools- Engels	Pools- Engels	Farsi- Engels	Farsi- Engels
Zin 6	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.	In het museum bekijken Emma en Jessica de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken in het museum de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.	Emma en Jessica bekijken in het museum de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.
Zin 7	Sophie bestelt iets in het café om te drinken.	Sophie bestelt iets in het café om te drinken.	In het café bestelt Sophie iets om te drinken.	Goed	Goed	Sophie bestelt in het café om te drinken.	Sophie bestelt iets in het café om te drinken.
Zin 8	Emma en haar vriendinnen boeken een vakantie volgende week.	Emma en haar vriendinnen boeken een vakantie volgende week.	Volgende week Emma en haar vriendinnen boeken een vakantie.	Goed	Emma en haar vriendinnen boeken volgende week een vakantie.	Emma en haar vriendinnen boeken volgende week een vakantie.	Emma en haar vriendinnen boeken volgende week een vakantie.
Zin 9	De jongens spelen een voetbalwedstrijd om acht uur.	De jongens spelen een voetbalwedstrijd om acht uur.	Om acht uur spelen de jongens een voetbalwedstrijd.	Goed	De jongens spelen een voetbalwedstrijd om acht uur.	De jongens spelen om acht uur een voetbalwedstrijd.	De jongens spelen om acht uur een voetbalwedstrijd.
Zin 10	David huurt een huis in het centrum van de stad.	David huurt een huis in het centrum van de stad.	In het centrum van de stad huurt David een huis.	Goed	David huurt een huis in het centrum van de stad.	David huurt een huis in het centrum van de stad.	David huurt een huis in het centrum van de stad.

Tabel 17: Een overzicht van de grammaticaliteitsoordelen van de ongrammaticale zinnen van type 5

5.6 Filler items

De participanten blijven consequent fouten maken in het beoordelen en corrigeren van de zinnen uit de test. Dit geldt zowel voor de target items als voor de filler items. Zo komt ook in de beoordeling van de filler items meermaals de deletie van lidwoorden voor waar deze volgens het Nederlands wel nodig zijn. Ook maken de participanten in het beoordelen en corrigeren van de filler items eensgezind en

meermaals een aantal opmerkelijke fouten. Zo wordt aan zinnen waarin zowel een subject, een direct object als indirect object voorkomt bij voorkeur een voorzetsel aan het indirect object toegevoegd, namelijk ‘aan’. Tweemaal corrigeert een moedertaalspreker van het Farsi de zinnen zo dat het direct object en indirect object in een voor het Nederlands ongebruikelijke volgorde komen te staan, namelijk in de volgorde direct object-indirect object. Deze volgorde geldt als basiswoordvolgorde voor de twee objecten in de moedertaal van deze spreker.

Daarnaast zijn er nog een aantal opvallendheden die interessant zijn voor deze huidige studie waarbij het dus gaat om de plaats van het subject, het object, het werkwoord en bijwoordelijke bepaling ten overstaan van elkaar. De participanten blijven namelijk bijwoordelijke bepalingen in eigenlijk correcte zinnen verplaatsen naar zinsinitiële, binnen de zin of juist zinsfinale positie zoals weergegeven in de onderstaande voorbeelden. Daaruit spreekt een consequente voorkeur om de bijwoordelijke bepaling een andere plaats te geven.

- (32) De studenten gaan naar school iedere dag
- (33) De studenten gaan iedere dag naar school
- (34) Het meisje gebruikt make-up iedere dag
- (35) Iedere dag gebruikt het meisje make-up
- (36) Lisa eten een banaan en een appel iedere dag
- (37) Lisa eet iedere dag een banaan en een appel

6 Discussie

In dit hoofdstuk volgt een interpretatie van de testresultaten die in de voorgaande sectie gepresenteerd zijn. Tevens omvat dit hoofdstuk een discussie waarin de nodige kanttekeningen zullen worden geplaatst bij de gehanteerde onderzoeksmethode en de resultaten die middels deze methode gevonden zijn. Allereerst zal worden teruggekomen op de in het theoretisch kader beschreven theorieën en de daarop gebaseerde hypothesen.

Tot besluit van het theoretisch kader werden de onderzoeksvraag en de mogelijke resultaten ten aanzien van deze vraag gepresenteerd. Op basis van de besproken literatuur konden drie verwachting worden geformuleerd. Volgens het eerste model zou uit de onderzoeksdata moeten blijken dat er uitsluitend sprake is van absolute transfer uit de tweede taal. Voor de participanten die aan deze studie hebben deelgenomen, zou dit betekenen dat het Engels als voornaamste bron van cross-linguïstische invloed geldt. Voor slechtst één van de zeven participanten zou dit het Frans zijn.

In lijn met het tweede model werd voorspeld dat in de testresultaten alleen faciliterende transfer zou moeten kunnen worden opgemerkt anders zou eventuele invloed uitblijven. Voor de deelnemende participanten zou dit betekenen dat zij in zeer beperkte mate fouten zullen maken in de beoordeling van de woordvolgorde van het Nederlands. In de contrastieve analyse uit het tweede subhoofdstuk van het theoretisch kader bleek namelijk dat de participanten voor vrijwel iedere woordvolgorde van het Nederlands een taal tot hun beschikking hebben waarin deze woordvolgorde ook gebruikt werd. Waar de participanten geen faciliterende kennis betreffende woordvolgorde uit hun eerder geleerde talen tot hun beschikking hebben, zouden geen fouten moeten worden gemaakt die tot de woordvolgorderegels van de eerder geleerde talen kunnen worden herleid.

Tot slot werd op basis van het derde model de verwachting geformuleerd dat eventuele cross-linguïstische invloed in de beoordeling van de zinnen afkomstig zou zijn van de eerder geleerde taal waarvan de participanten denken dat deze de meeste typologische gelijkenissen vertoont met het Nederlands. Gezien de talencombinaties zou het Engels hier, eveneens vanwege de verwantschap met het Nederlands, een voorname rol in kunnen spelen.

In de beoordeling en de correctie van de zinnen door de zeven participanten konden tal van afwijkingen worden gevonden waarbij de woordvolgoregels van het Nederlands niet gevolgd zijn. De vraag is of deze afwijkingen kunnen worden toegeschreven aan de invloeden van eerder geleerde talen en welke van de eerder geleerde talen de voornaamste bron vormt voor transfer. Allereerst zal daarvoor worden teruggekomen op de beoordeling en de correctie van de zinnen van het eerste type. Als het gaat om de verwerving van de plaats van het subject, het werkwoord en het object in hoofdzinnen maken de participanten weinig fouten. Alle participanten gaan akkoord met de SVO-volgorde in de grammaticale hoofdzinnen en op één zin en één participant na wordt er van de ongrammaticale SOV-volgorde een SVO-volgorde gemaakt. Dit zou het resultaat kunnen zijn van positieve transfer uit het Engels, het Frans of het Pools die dezelfde basiswoordvolgorde in hoofdzinnen hanteren als in het Nederlands. Ook zou het mogelijk kunnen zijn dat de participanten zich deze woordvolgoregels van het Nederlands reeds eigen hebben gemaakt. De enige uitzondering betreft een moedertaalspreker van het Pools met het Engels als tweede taal. Zowel voor het Engels als voor het Pools geldt de SVO-volgorde als basiswoordvolgorde in hoofdzinnen. Op basis van de eerder geleerde talen van de participant kan dan ook geen verklaring worden gevonden voor de onterechte correctie van deze zin.

Bij de beoordeling en de correctie van de zinnen van het tweede type gaan alle participanten akkoord met de SOV-volgorde uit de grammaticale bijzinnen. Deze woordvolgorde geldt echter alleen in het Farsi als ongemarkeerde woordvolgorde in dergelijke zinnen. Hoewel vier van de zeven participanten de ongrammaticale SVO-volgorde in de bijzinnen afkeuren, zijn er een aantal participanten die naast de SOV-volgorde ook akkoord gaan met de SVO-volgorde. Dit geldt eenmaal voor de moedertaalsprekers van het Frans met het Engels als tweede taal, de moedertaalspreker van het Farsi met het Engels als tweede taal en enige kennis van het Azerbeizjaans en alle vijf de keren voor de dertigjarige moedertaalspreker van het Pools als moedertaal en het Engels als tweede taal. Het goedkeuren van de SVO-volgorde in bijzinnen zou het resultaat kunnen zijn van cross-linguïstische invloed uit het Engels, het Frans of het Pools waarin dit de basiswoordvolgorde is voor bijzinnen. Het feit dat de overige participanten de zinnen met de SOV-volgorde goedkeuren kan niet op grond van de eigenschappen van de eerder geleerde talen worden verklaard daar deze talen geen SOV-volgorde hanteren in bijzinnen, met uitzondering van het Farsi.

Bij de beoordeling en de correctie van de testzinnen van het derde type gaan de meeste participanten akkoord met de grammaticale VSO-volgorde volgend op de bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie. Wederom kan de kennis van deze woordvolgoregels niet worden verklaard op basis van de eigenschappen van de eerder geleerde talen. In de eerder geleerde talen geldt namelijk ofwel de SVO-volgorde ofwel de SOV-volgorde als basiswoordvolgorde in dergelijke zinnen. De enige participant die een uitzondering vormt op deze regel is de dertigjarige moedertaalspreker van het Pools met het Engels als tweede taal die drie van de vijf zinnen afkeurt. Zij corrigeert de zinnen zo dat er een SVO-volgorde ontstaat. Het feit dat de Poolse participant de Nederlandse zinnen wel afkeurt en corrigeert, is wellicht het resultaat van transfer uit haar eerste of haar tweede taal. Vervolgens werden de voor het Nederlands ongrammaticale zinnen met SVO-volgorde volgend op een bijwoordelijke bepaling door de meeste participanten afgekeurd en corrigeert tot VSO-volgorde. Wederom met uitzondering van de moedertaalspreker van het Pools die eerder de VSO-volgorde juist veranderde in SVO-volgorde. Daarnaast keurde ook de moedertaalspreker van het Frans met het Duits als tweede taal de SVO-volgorde tweemaal goed en ook werd één van de zinnen door de moedertaalsprekers van het Farsi goedgekeurd. Het feit dat de moedertaalsprekers van het Frans en het Pools de zinnen goedkeuren zou het resultaat kunnen zijn van transfer uit de eerste of tweede taal van de sprekers waarin de SVO-volgorde als basiswoordvolgorde geldt. Voor de moedertaalsprekers van het Farsi geldt dit echter alleen voor hun tweede taal. In het Farsi zou een SOV-volgorde de voorkeur hebben. Verder wordt in de beoordeling van deze zinnen eenmaal door de moedertaalspreker van het Frans met

kennis van het Duits niet zozeer de woordvolgorde maar juist de plaats van de bijwoordelijke bepaling gecorrigeerd. Zij zet de bepaling in haar correctie niet in zinsinitiële maar in zinsfinale positie. Hier zal in de bespreking van de beoordeling van het laatste type op worden teruggekomen.

In de beoordeling en correctie van de grammaticale zinnen van het vierde type gingen zes van de zeven participanten akkoord met de VSO-volgorde in navolging op het bijwoord dat in het Frans verplichte inversie veroorzaakt indien het subject een persoonlijk voornaamwoord is. Slechts één van de zinnen werd door één van de participanten, de dertigjarige Poolse spreker met het Engels als tweede taal, afgekeurd die er een SVO-volgorde van maakte. Deze voorkeur voor de SVO-volgorde zou het resultaat kunnen zijn van transfer uit de moedertaal of de tweede taal, omdat in die talen de SVO-volgorde als basiswoordvolgorde geldt in dergelijke zinnen. Het is echter lastiger te verklaren waarom de participant in dat geval niet alle zinnen met VSO-volgorde afkeurt. Voor de spreker van het Engels en de sprekers van het Frans geldt voor een dergelijke zin dat in het Frans verplichte inversie plaatsvindt. De vraag is echter of hier daadwerkelijk sprake is van cross-linguïstische invloed uit het Frans, omdat deze participanten de VSO-volgorde bij zinnen van het derde type ook goedkeurden. Wellicht hebben zij zich reeds de regel eigen gemaakt dat het finiete werkwoord in Nederlandse zinnen altijd op de tweede plaats staat. Dit geldt mogelijk ook voor de participanten met het Pools en het Farsi als moedertaal waarin zowel de VSO-volgorde niet als basiswoordvolgorde geldt in dit type zinnen. Deze vermoedens werden aangevuld met de beoordeling van de ongrammaticale zinnen die in SVO-volgorde stonden. Zes van de zeven participanten keurden deze zinnen af en corrigeerden de SVO-volgorde tot een VSO-volgorde. Alleen de dertigjarige moedertaalspreker van het Pools keurde alle vijf de zinnen goed en lijkt daarmee wederom gehoor te geven aan de woordvolgorderegels uit haar eerste of tweede taal.

Tot slot volgt hier de beoordeling van de testzinnen van het vijfde type waarmee de voorkeur voor de plaats van de bijwoordelijke bepaling in de zin getest werd. De vijf grammaticale zinnen waarbij de bijwoordelijke bepaling tussen het finiete werkwoord en het object staat in een zin met de canonieke SVO-volgorde worden door vier van de zeven participanten goedgekeurd. Er zijn drie participanten die een aantal zinnen afkeuren. De moedertaalspreker van het Frans met het Duits als tweede taal keurt één van de zinnen af en verplaatst de bepaling in haar correctie naar zinsfinale positie. De dertigjarige moedertaalspreker van het Pools doet precies het tegenovergestelde, en verplaatst de bijwoordelijke bepaling uit de afgekeurde zin naar zinsinitiële positie. De moedertaalspreker van het Frans met het Engels als tweede taal keurt alle vijf de zinnen af en verplaatst de bepaling tweemaal naar zinsinitiële en driemaal naar zinsfinale positie.

Geen van de participanten keurde alle voor het Nederlands ongrammaticale zinnen af waarin de bijwoordelijke bepaling direct op het subject volgde. De participanten verschilden onderling in de wijze waarop zij de afgekeurde zinnen uit deze categorie corrigeerden. De moedertaalspreker van het Engels keurde vijf zinnen af en verplaatste de bepaling in alle vijf de correcties naar zinsfinale positie. De moedertaalspreker van het Frans met het Duits als tweede taal keurde eveneens vijf zinnen af en verplaatste de bepalingen eveneens consequent naar het einde van de zin. De moedertaalspreker van het Frans met het Engels als tweede taal daarentegen verplaatste de bepaling vijfmaal naar zinsinitiële positie. De moedertaalsprekers van het Pools waren ook niet eensgezind in hun beoordeling. De dertigjarige moedertaalspreker keurde namelijk vier van de vijf zinnen goed en verplaatste de bepaling eenmaal naar de positie na het werkwoord. De andere moedertaalspreker keurde één zin goed, verplaatste de bepaling driemaal naar zinsfinale positie en eenmaal naar de positie na het werkwoord. In de correcties van de moedertaalsprekers van het Farsi stonden de bepaling ofwel na het werkwoord bij een SVO-volgorde ofwel in zinsfinale positie. De moedertaalspreker met kennis van het Azerbeidzjaans verplaatste de bepaling driemaal naar zinsfinale positie, de andere moedertaalspreker deed dit twee keer. Laatstgenoemde spreker verplaatste de bepaling de overige vier keer na het werkwoord. Dit deed de eerstgenoemde spreker juist tweemaal.

Voor het Engels en het Frans geldt dat de bijwoordelijke bepaling verplicht aan het begin of aan het einde van de zin staat. In het Farsi kan een dergelijke bepaling zowel in zinsinitiële als binnen de zin staan direct na het subject, maar is de zinsfinale positie een gemarkeerde positie. In het Pools kan de bepaling zowel in zinsinitiële positie, in zinsfinale positie, maar ook binnen de zin staan. Het is mogelijk de bijwoordelijke bepaling direct na het subject te plaatsen of deze te laten volgen op respectievelijk het finiete werkwoord. Uit de beoordeling en correctie van de overige testzinnen bleken de moedertaalsprekers van het Farsi de volgens de regels van hun moedertaal afwijkende SVO-volgorde niet consequent te verbeteren tot een SOV-volgorde. De plaats van de bijwoordelijke bepaling zou uitsluitel kunnen geven over het voorkomen van eventuele invloeden uit het Pools of het Farsi.

Uit de beoordeling van de grammaticale zinnen blijkt in de eerste plaats dat de voorkeur van de moedertaalspreker van het Frans met het Engels als moedertaal om de bepaling aan het begin of aan het einde van de zin te plaatsen mogelijk het resultaat zou kunnen zijn van cross-linguïstische invloed uit het Frans of het Engels. Dit geldt eveneens gedeeltelijk voor de spreker van het Frans met het Duits als tweede taal. Het feit dat ze niet alle zinnen afkeurt en het feit dat de spreker van het Engels geen van de zinnen afkeurt zou het resultaat kunnen zijn van voldoende kennis van de woordvolgorderegels van het Nederlands. In de tweede plaats geldt voor de moedertaalsprekers van het Pools en het Farsi, op één zin na, dat zij eveneens voldoende op de hoogte zijn van de regels van het Nederlands ofwel op basis van hun moedertaal hebben aangenomen dat de bepaling niet per sé in zinsinitiële of zinsfinale positie hoeft te staan.

De ongrammaticale zinnen werden beduidend vaker afgekeurd door de moedertaalsprekers van het Engels en het Frans dan door de moedertaalsprekers van het Pools en het Farsi. Hoewel er duidelijke onderlinge verschillen zijn in de beoordeling en de correctie van de afgekeurde zinnen door de moedertaalsprekers van het Pools en het Farsi verplaatsten de sprekers van het Engels en het Frans de bepaling eensgezind naar een positie die volgens de regels van de eerder geleerde talen de voorkeur heeft. Deze resultaten vormen dan ook een duidelijke aanwijzing voor het voorkomen van cross-linguïstische invloed bij de drie participanten. Hoewel de overige participanten de volgens de regels van de eerder geleerde talen grammaticale zinnen afkeurden, gingen zij vaker akkoord met de afwijkende woordvolgorde of corrigeerden de zinnen zo dat deze alsnog enkel grammaticaal waren voor het Nederlands, het Pools of het Farsi waaruit een mogelijke invloed van deze talen spreekt. Dit gold met name voor de dertigjarige spreker van het Pools. De voorkeur om de bepaling in zinsinitiële of zinsfinale positie te plaatsen zou afkomstig kunnen zijn uit de tweede taal van de taalleerders, het Engels. Ook is het mogelijk dat de sprekers een element in de zinnen hebben geïnterpreteerd als zijnde benadrukt waardoor deze volgens de regels van hun moedertaal aan het begin of aan het einde van de zin moet staan.

Waar theoretisch de belangrijkste verschillen bestonden tussen het Nederlands en de andere Indo-Europese talen zoals uiteengezet in de tweede sectie van dit verslag kunnen op basis van de onderzoeksresultaten van deze studie dus slechtst in beperkte mate uitspraken worden gedaan over de bron van de opgemerkte cross-linguïstische invloed in het verwervingsproces van de onderzochte participanten. De afwijkende, maar ook de juiste beoordelingen en correcties kunnen wisselend worden toegeschreven aan de eerste taal en de tweede taal of niet worden verklaard op basis van de eigenschappen van de eerder geleerde talen waar reeds verworven kennis van de regels van het Nederlands of de rol van de Universele Grammatica wellicht een mogelijke verklaring vormen.

In de eerste plaats bestond bijvoorbeeld de verwachting dat de moedertaalsprekers van het Frans de hoofdzinnen met een bijwoordelijke bepaling bij voorkeur in SVO-volgorde zouden zetten in lijn met de woordvolgorderegels van het Frans en het Engels. Vervolgens zou uit het al dan niet toepassen van inversie in de hoofdzinnen met één van de specifieke bijwoorden waarna in het Frans verplichte inversie volgt, blijken of er in de beoordeling van de participanten juist sprake was van

invloed uit het Engels of uit het Frans. Daar het Engels deze verplichte inversie niet kent. De drie participanten met respectievelijk het Engels of het Frans als moedertaal en tweede taal bleken de hoofdzinnen met de bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie echter goed te keuren, waardoor op basis van de beoordelingen van de zinnen van het derde type niet meer kon worden vastgesteld of de taalleerders gebruik maakten van het Frans of de regels van het Nederlands reeds in de vingers hadden. Uit de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling bleek wel dat de participanten in zekere mate een voorkeur hadden voor zinsinitiële of zinsfinale positie, maar daarbij kan niet worden onderscheiden of het gaat om invloed uit het Engels of het Frans.

Het voornaamste onderscheid tussen het Nederlands, het Pools en het Engels was de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling waarbij de woordvolgorde in het Pools het meest vrij en in het Engels het minst vrij is. Uit de onderzoeksresultaten kon worden opgemaakt dat de sprekers van het Pools inderdaad met meer woordvolgordes akkoord gingen dan bijvoorbeeld de sprekers van het Engels en het Frans. Daarbij ging het in zeer beperkte mate ook om volgordes die in het Nederlands niet zijn toegestaan. Echter niet in alle gevallen gingen deze participanten akkoord met een bepaling tussen het subject en het finiete werkwoord of tussen het finiete werkwoord en het object, waardoor de afwijkende beoordelingen en correcties niet eenduidig kunnen worden herleid tot het Pools, maar kennis van het Engels of van het Nederlands ook een rol zou kunnen spelen.

De sprekers van het Farsi bleken geen voorkeur te hebben voor SOV-volgordes in de testzinnen met SVO- of VSO-volgorde. Waardoor het contrast met het Engels alleen nog zichtbaar kon worden in de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling. De beoordelingen varieerden echter zeer sterk. Op basis van de resultaten kan dan ook niet worden gesteld dat enkel de kennis van het Farsi een rol heeft gespeeld bij de beoordeling van de zinnen, daar volgordes zijn afgekeurd die volgens het Farsi wel mogelijk zouden moeten zijn, maar waar de participanten blijkbaar door eventuele invloeden van andere talen of 'te veel' kennis van het Nederlands niet de voorkeur voor hadden. Ook werden bepalingen naar finale posities verplaatst waar dit volgens de benaderde moedertaalspreker zoals beschreven in het theoretisch kader niet mogelijk zou zijn in het Farsi, maar waar dit voor het Engels een gangbare woordvolgorde betreft.

Tot besluit van deze sectie moeten een aantal belangrijke kanttekeningen worden geplaatst bij de onderzoeksmethode van deze studie en de resultaten die middels deze methode verkregen zijn. Zo is het in de eerste plaats belangrijk om in ogenschouw te nemen dat twee van de zeven participanten het Nederlands niet als derde, maar als vierde taal leerden. Het betreft een moedertaalsprekers van het Frans met het Engels als tweede taal en het Duits als derde taal, en een moedertaalsprekers van het Farsi met dezelfde tweede taal en het Azerbeidjaans als derde taal. In deze studie is niet in kaart gebracht in welke mate deze derde taal van invloed is geweest in het beoordelen en corrigeren van de zinnen. De resultaten van deze participanten weken echter niet op onverklaarbare wijze af van de resultaten van de participanten met dezelfde moedertaal.

De tweede kwestie betreft de korte vragenlijst die na afloop van het onderzoek aan de participanten werd voorgelegd om in kaart te brengen in hoeverre zij zich de woordvolgorderegels van de tweede taal hadden eigen gemaakt. Deze werd namelijk door slechtst drie van de zeven participanten ingevuld. Het is echter van cruciaal belang om te weten hoe het met de beheersing van de tweede taal gesteld is, omdat enkel de kennis waarover de taalleerder beschikt kan worden getransfereerd gedurende het verwervingsproces. Wanneer de participanten niet voldoende kennis hebben van de woordvolgorderegels van de tweede taal, bestaat de mogelijkheid dat uitsluitend de eerste taal een bron kan vormen voor cross-linguïstische invloed. Uit de resultaten van de test bleek dit in zekere mate ook het geval te zijn. Zo keurde de spreker van het Farsi zonder kennis van het Turks meer woordvolgordes goed in haar tweede taal, het Engels, dan eigenlijk zijn toegestaan. Daarbij gaat het enkel om de plaats van de bijwoordelijke bepaling. Volgens haar kan deze in het Engels niet alleen tussen het finiete werkwoord en het object staan, maar ook tussen het subject en het finiete werkwoord

bij een SVO-volgorde. Van de betrokken talen kent alleen het Farsi de mogelijkheid om de bepaling binnen de zin te plaatsen. Dit betekent voor de beoordeling van de Nederlandse zinnen met bijwoordelijke bepalingen dat het de woordvolgorderegels van het Engels vermoedelijk niet van invloed kunnen zijn geweest aangezien de participant deze niet tot in detail lijkt te beheersen. De spreker van het Frans zonder kennis van het Duits keurde één van de volgordes in het Engels af, die in het Engels, maar ook in het Frans juist wel is toegestaan. Het ging om een SVO-volgorde waarbij de bijwoordelijke bepaling in zinsinitiële positie stond. De moedertaalspreker van het Engels keurde één zin af die volgens de regels van het Frans wel grammaticaal zou zijn. Daarbij ging het om een bepaling van tijd voorafgaand aan een zin in canonieke SVO-volgorde. Daartegenover staat één incorrecte zin die zij goedkeurde, maar die juist ongrammaticaal zou zijn volgens de regels van het Frans. Het gaat om bijzin in SOV-volgorde, waar het Frans juist een SVO-volgorde hanteert. Laatstgenoemde vergissing zou kunnen worden verklaard op basis van de woordvolgorderegels van het Nederlands.

De laatste kanttekening betreft de betekenis van het juist beoordelen en corrigeren van zinnen door de participanten. De term 'juist' verwijst hier naar het volgen van de woordvolgorderegels van het Nederlands. De vraag is of uit het juist beoordelen en corrigeren mag worden opgemaakt dat er sprake is van positieve transfer uit een eerder geleerde taal die dezelfde woordvolgorde hanteert of dat de participant zich de regels van het Nederlands in zo een geval reeds voldoende heeft eigen gemaakt. Om hard te kunnen maken dat het inderdaad gaat om invloed uit een eerder geleerde taal moet namelijk worden uitgesloten dat de taalleerder de regels reeds beheerst. Op basis van het bestuderen van de onderzoeksresultaten kunnen beide mogelijkheden niet van elkaar worden onderscheiden. In eerder onderzoek is er simpelweg vanuit gegaan dat wanneer de taalleerder de derde taal nog niet zo goed beheerst hij geen kennis van deze regels heeft, en eventuele afwijkingen moeten worden verklaard op basis van overeenkomsten en verschillen tussen de eerder geleerde talen en de derde taal. Het lijkt echter van cruciaal belang om eveneens in overweging te nemen dat de mogelijkheid bestaat dat de derdetaalleerder de regels gewoon al kent en toepast wanneer hij zinnen die volgens de regels van het Nederlands en tegelijkertijd volgens de regels van een eerder geleerde taal grammaticaal zijn op de juiste manier beoordeelt en corrigeert. De participanten zouden de eerste fase waartoe de invloed van de eerder geleerde talen beperkt is, gepasseerd kunnen zijn zoals Rothman in zijn artikelen stelt. Ook de interpretatie van juiste beoordelingen en correcties die niet op basis van de eigenschappen van de eerder geleerde talen konden worden verklaard, vormen een punt van discussie. Daarbij is wederom de vraag of het gaat om woordvolgorderegels die de taalleerders zich reeds hebben eigengemaakt of de Universele Grammatica met haar principes en parameters ook gedurende het derdetaalverwervingsproces wellicht nog beschikbaar is voor de taalleerder. Zoals eerder vermeld geeft deze studie geen inzicht in het antwoord op deze vraag.

7 Conclusie

Deze studie zal in dit hoofdstuk worden besloten met een conclusie waarin antwoord zal worden gegeven op de gestelde onderzoeksvraag. Ook zal een aanzet worden gegeven voor vervolgonderzoek. De onderzoeksvraag luidde als volgt:

In hoeverre kunnen in de grammaticaliteitsoordelen van Nederlandse zinnen door derdetaalleerders van het Nederlands cross-linguïstische invloeden worden opgemerkt? Tot welke van de eerder geleerde talen kunnen deze invloeden worden herleid? Speelt veronderstelde typologische verwantschap tussen de talen daarbij mogelijk een bepalende rol?

In de beoordeling en de correctie van Nederlandse hoofd- en bijzinnen door de zeven participanten konden tot op zekere hoogte cross-linguïstische invloeden worden opgemerkt. De afwijkende beoordelingen en correcties konden wisselend tot de eigenschappen van één van de eerder geleerde talen worden herleid. De juiste beoordelingen en correcties konden deels worden toegeschreven aan de woordvolgorderegels van de eerste taal, de tweede taal, de hoge mate van kennis van de derde taal en eventuele toegankelijkheid tot de Universele Grammatica. Met name de voorkeur voor de plaats van de bijwoordelijke bepaling in de zin vormde een aanwijzing voor de rol die de eerder geleerde talen gedurende de grammaticaliteitsoordelentest moeten hebben gespeeld. Zoals besproken in de voorgaande sectie leverden de constructies die theoretisch duidelijk van elkaar verschilden niet de verwachte informatie, omdat de participanten de zinnen veelal volgens de woordvolgorderegels van het Nederlands wisten te beoordelen en te corrigeren. De onderzoeksresultaten maken dan ook niet voldoende inzichtelijk van welke taal de cross-linguïstische invloed in alle gevallen precies afkomstig is. Op basis van de onderzoeksresultaten kunnen daarom geen harde uitspraken worden gedaan over de voornaamste bron van de transfer. Wel kunnen de juiste en afwijkende beoordelingen wisselend worden toegeschreven aan de eerste of de tweede taal. Omdat er in deze studie ook aanwijzingen zijn gevonden voor mogelijke transfer uit de eerste taal van de participanten, vormt ze geen directe ondersteuning voor het L2 Status Factor Model waarin gesteld wordt dat er in het verwervingsproces sprake is van absolute transfer uit de tweede taal. Hoewel de transfer dus zowel afkomstig lijkt te kunnen zijn uit de eerste als uit de tweede taal, in lijn met het Cumulative Enhancement Model en het Typological Primacy Model, konden er in de grammaticaliteitsoordelen fouten worden opgemerkt die het resultaat moeten zijn van niet-faciliterende cross-linguïstische invloed. Zo werden bepaalde woordvolgordes veelal niet consequent goedgekeurd of afgekeurd, maar leken de participanten zich binnen een bepaald type zinnen verschillende keren af te laten leiden door de afwijkende woordvolgorde uit één van de eerder geleerde talen. Daarmee vormt deze studie een bewijs tegen het Cumulative Enhancement Model dat stelt dat transfer zich alleen in faciliterende vorm manifesteert. De vraag is in hoeverre het meest recente Typological Primacy Model de juiste voorspellingen deed over het voorkomen van transfer in het derdetaalverwervingsproces van deze participanten. Alleen in de plaatsing van de bijwoordelijke bepaling kon worden opgemerkt dat bijvoorbeeld de sprekers van het Pools en het Farsi naast de keren dat zij vrije woordvolgordes wellicht op basis van hun kennis van het Engels afkeurden, wel degelijk terugvielen op hun eerste taal die een vrije woordvolgorde kent dan het Engels. Ondanks het gegeven dat het Engels duidelijk typologisch nauwer verwant is aan het Nederlands dan het Pools of het Farsi. Waar Rothman (2010) veronderstelt dat de taalleerders uitgaan van typologische verwantschap tussen het Spaans en het Portugees, eveneens twee talen die onderdeel uitmaken van dezelfde subtak van de Indo-Europese taalfamilie, geldt hier wellicht dat de taalleerders ondanks de verwantschap tussen het Engels en het Nederlands de hogere mate van flexibiliteit in de woordvolgorderegels van de moedertaal hebben waargenomen als typologische gelijkenis met het Nederlands waardoor respectievelijk het Pools en het Farsi fungeerden als meest economische bron voor transfer in tegenstelling tot het Engels dat striktere woordvolgorderegels kent dan de genoemde talen. De onderzoeksresultaten zijn echter te beperkt om harde uitspraken te kunnen doen over de rol die typologische verwantschap zou kunnen hebben gespeeld. Daar ligt dan ook de aanzet voor vervolgonderzoek. In de toekomst zou meer onderzoek gedaan moeten worden naar de verwerving van het Nederlands als derde taal. Daarbij zullen meer participanten geworven moeten worden. Ook zouden niet alleen syntactische, maar ook lexicale, fonetische, fonologische en morfologische fenomenen onderzocht moeten worden om de achtergrondtalen van de participanten en het Nederlands zo goed mogelijk tegen elkaar uit te kunnen spelen. Zoals Rothman (2013) voorstelt moet daarbij idealiter worden gekozen voor een fenomeen waarbij de minder verwante taal juist de meest economische keuze vormt voor de taalleerder om beter inzicht te krijgen in de vraag of de veronderstelde

typologische verwantschap uiteindelijk toch de onbewuste keuze voor de bron van transfer bepaalt en hoe de taalleerder deze verwantschap precies inschat.

Literatuurlijst

- Appel, R. & Vermeer, A. (2008). *Tweede-taalverwerving en tweede-taalonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Bardel, C. & Falk, Y. (2007) The role of the second language in third language acquisition: the case of Germanic syntax. *Second Language Research* 23: 459-484.
- Bardel, C. & Falk, Y. (2012) What's behind the L2 factor? A neurolinguistic framework for L3 research. In *Third Language Acquisition in Adulthood*, Jennifer Cabrelli Amaro, Suzanne Flynn and Jason Rothman (eds), 61-78. Amsterdam: John Benjamins.
- Benson, C. (2002) Transfer / Cross-linguistic influence. *ELT Journal* 56/1: 68-70.
- Bielec, D. (1998). *Polish: An essential grammar*. London/New York: Routledge.
- Cabrelli Amaro, J., Flynn, S. & Rothman, J. (2013) Third language acquisition in adulthood. In *Third Language Acquisition in Adulthood*, Jennifer Cabrelli Amaro, Suzanne Flynn and Jason Rothman (eds), 1-6. Amsterdam: John Benjamins.
- Falk, Y. & Bardel, C. (2011) Object pronouns in German L3 syntax: Evidence for the L2 status factor. *Second Language Research* 27: 59-82.
- Flynn, S. (2009) UG and L3 Acquisition: New Insights and More Questions. In *Third Language Acquisition and Universal Grammar*, Yan-kit Ingrid Leung (ed.), 71-88. Bristol: Multilingual Matters.
- Ionin, T. (2012). *Formal Theory-Based Methodologies*. In: Mackey, A. & Gass, S. M. *Research Methods in Second Language Acquisition. A Practical Guide*. Blackwell Publishing Ltd. 30-52.
- Karimi, S. (1989) *Aspects of Persian syntax, specificity and the theory of grammar*. Unpublished doctoral dissertation, University of Washington, Seattle.
- Kellerman, E. (1986) An eye for an eye: Crosslinguistic constraints on the development of the L2 lexicon. In Eric Kellerman & Michael Sharwood Smith (eds.), *Crosslinguistic influence in second language acquisition*, 35-48. New York: Pergamon.
- Linden, van der E. (2008). *De vroege en late verwerving van woordvolgorde in Nederlands en Frans. Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en letterkunde. Jaargang 118: 107-128.*
- Meyer, C. F. (2009) *An Introduction To English Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murphy, S. (2003) Second language Transfer during Third Language Acquisition. *TESOL and Applied Linguistics*, 3-2, p.1-21.
- Na Ranong, S. & Leung, Y. I. (2009) Null objects in L1 Thai-L2 English- L3 Chinese: An empirical take on a theoretical problem. In *Third Language Acquisition and Universal Grammar*, Yan-kit Ingrid Leung (ed.), 162-191. Bristol: Multilingual Matters.

Tremblay, M.C. (2006) Cross-Linguistic Influence in Third Language Acquisition: The Role of L2 Proficiency and L2 Exposure. *Ottawa Papers in Linguistics* 34, 109-120.

Rothman, J., Iverson, M. & Judy, T. (2010) Introduction. Some notes on the generative study of L3 acquisition. *Second Language Research*, 27(1), 5-19.

Rothman, J. (2010). On the typological economy of syntactic transfer: Word order and relative clause attachment preference in L3 Brazilian Portuguese. *International Review of Applied Linguistics* 48: 245-273.

Rothman, J. (2013) Cognitive economy, non-redundancy and typological primacy in L3 acquisition: Initial stages of L3 Romance and beyond. In: Baauw, S., Drijkoningen, F. A.C. & Pinto, M. (eds.) *Romance Languages and Linguistic Theory 2011*. Amsterdam: John Benjamins.

Rothman, J., Cabrelli Amaro, J. & de Bot, K. (2013) Third language acquisition. In: Herschensohn, J. and Young Scholten, M. (eds.) *Cambridge handbook of second language acquisition*. Cambridge handbooks in language and linguistics. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 372-393.

Sadowska, I. (2012) *Polish: A Comprehensive Grammar*. Routledge Comprehensive Gramars.

Swan, O. E. (2002). *A Grammar of Contemporary Polish*. Indiana University: Slavica Publishers.

Tersteeg, W. & Beersman, M. (2009) *Woordenlijst behorende bij 'de Opmaat'*. Amsterdam: Uitgeverij Boom. Geraadpleegd in mei 2014 via http://www.nt2.nl/documenten/de_opmaat/woordenlijstopmaat.pdf

Van Dale Uitgevers (2014) *Van Dale*. Geraadpleegd in juni 2014, van <http://www.vandale.nl>

Zwart, J-W. (1997) The Germanic SOV Languages and the Universal Base Hypothesis. In *The new comparative syntax*. Haegeman, L. (ed.), 246-267. London: Longman.

Bijlage I: Grammaticaliteitsoordelentest

Bijlage II: Totaaloverzicht van de participantengegevens

	Eerste taal	Tweede taal	Leeftijd	Mate van kennis van de tweede taal	Waar en hoe de tweede taal geleerd werd	Sinds wanneer of hoe lang de tweede taal geleerd wordt	Mate van kennis van de derde taal	Niveau van de taalcursus	Sinds wanneer de derde taal geleerd wordt
1	Engels	Frans	29	Goed	<ul style="list-style-type: none"> - Gedurende 2 jaar aan de universiteit in de Verenigde Staten - 4 jaar in Frankrijk gewoond 	2004	Voldoende	Niveau B2	2 jaar
2	Frans	Engels en Duits	22	Slecht	<ul style="list-style-type: none"> - Op de basisschool in Frankrijk - Buiten een educationale omgeving in Frankrijk 	10 jaar	Goed	Niveau B2	3 jaar en 9 maanden
3	Frans	Engels	25	Goed	<ul style="list-style-type: none"> - Op school in Frankrijk - In Ierland en in Engeland gewoond 	7 jaar	Voldoende	Niveau A2/B1	3 jaar
4	Pools	Engels	30	Goed	<ul style="list-style-type: none"> - Op de basisschool in Polen - Op de middelbare school in Polen - 3,5 jaar in Ierland gewoond 	8 jaar	Voldoende	Niveau B1	3 maanden
5	Pools	Engels	31	Goed	<ul style="list-style-type: none"> - Op school in Polen 	Sinds de middelbare	Voldoende	Niveau C1	3 jaar

						school			
6	Farsi	Engels	31	Goed	<ul style="list-style-type: none"> - Op de middelbare school in Iran - Buiten een educatieve omgeving in Iran en in Nederland 	Sinds de middelbare school	Voldoende	Van niveau A2 naar niveau B1	9 maanden
7	Farsi	Engels en Azerbeidjaans	46	Voldoende	<ul style="list-style-type: none"> - Op school in Iran - Na het afronden van de masteropleiding bij een instituut 	18 jaar	Zeer slecht	Niveau B1	2 jaar en 6 maanden bezig, maar de laatste 2 maanden pas iets geleerd

Bijlage III: Totaaloverzicht van de testresultaten

Type 1

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
De kinderen vertellen een verhaal.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
De kok van het restaurant kookt het eten.	Goed	Goed	Goed	De kok van het restaurant kookt eten.	Goed	Goed	Goed
Mike wast zijn dure auto.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Alex en zijn vrienden drinken een biertje.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
De klant bestelt een glas water.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
*De kapper het haar van de vrouw knipt.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt de haren van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.	De kapper knipt het haar van de vrouw.
*Hans een tekening maakt.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.	Hans maakt een tekening.
*De vrouw een tas met	De vrouw draagt een tas met	De vrouw draagt een tas met	De vrouw draagt een tas met	Goed	De vrouw draagt een tas met	De vrouw draagt een tas met	De vrouw draagt een tas met

boodschappen draagt.	boodschappen.	boodschappen.	boodschappen.		boodschappen.	boodschappen.	boodschappen.
*Het verliefde meisje de brief leest.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje de brief lezen.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.	Het verliefde meisje leest de brief.
*De postbode het pakketje bezorgt.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode had pakketje bezorgt.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.	De postbode bezorgt het pakketje.

Type 2

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
De docent denkt dat de studenten de opdrachten maken.	Goed	Goed	Goed	De docent denkt dat studenten opdrachten maken	Goed	Goed	Goed
De man zegt dat de jongen geld steelt.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
De politieman wil dat Willem het formulier invult.	Goed	De politieman wilt dat Willem het formulier invult.	Goed	De politieman wilt dat Willem het formulier invult.	Goed	Goed	De politieman wilt dat Willem het formulier invult.
Jan hoopt dat zijn favoriete	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed

voetbalclub de wedstrijd wint.							
De man zegt dat zijn vrouw een baby krijgt.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
*Maria zegt dat haar moeder leest een boek.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Goed	Goed	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.	Maria zegt dat haar moeder een boek leest.
*Alex vindt dat Peter heeft een goed idee.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Goed	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.	Alex vindt dat Peter een goed idee heeft.
*De man zegt dat de hond ziet een kat.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	Goed	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.	De man zegt dat de hond een kat ziet.
*Maria wil dat John ziet haar nieuwe huis.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wilt dat John ziet haar nieuwe huis.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.	Maria wil dat John haar nieuwe huis ziet.
*De docent wil dat alle studenten leren de Nederlandse taal.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	Goed	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal gaan leren.	De docent wil dat alle studenten de Nederlandse taal leren.	De docent wil dat alle studenten leren de Nederlandse taal.

Type 3

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Iedere morgen leest mijn vader de krant.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
In de bakkerij ruikt Emma vers gebakken brood.	Goed	Goed	Goed	In de bakkerij Emma ruikt vers gebakken brood.	Goed	In de bakkerij ruikt Emma vers gebakte brood.	Goed
Deze maand betaalt John de rekening.	Goed	Goed	Goed	Deze maand John betaalt de rekening.	Goed	Goed	Goed
Dit jaar bouwen Willem en Anna een nieuw huis.	Goed	Fout, maar geen correctie gegeven.	Goed	Dit jaar Willem en Anna bouwen een nieuw huis.	Goed	Goed	Goed
Vandaag bakt mijn oma een taart.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
*Iedere dag de jongen rookt tien sigaretten.	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten.	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten.	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten.	Goed	Iedere dag roken de jongen tien sigaretten.	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten.	Iedere dag rookt de jongen tien sigaretten.
*Volgende week Eva geeft een feest.	Volgende week geeft Eva een feest.	Goed	Volgende week geeft Eva een feest.	Goed	Volgende week geeft Eva een feest.	Goed	Goed
*In het park de man	In het park zoekt de man de	Goed	In het park zoekt de man de	Goed	In het park zoekt de man de	In het park zoekt de man de	In het park zoekt de man de

zoekt de hond.	hond.		hond.		hond.	hond.	hond.
*Morgen de monteur repareert de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen de monteur repareert kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.	Morgen repareert de monteur de kapotte auto.
*In de bibliotheek mensen lezen een boek.	In de bibliotheek lezen mensen boeken.	Mensen lezen een boek in de bibliotheek.	In de bibliotheek lezen mensen een boek.	In de bibliotheek mensen lezen boeken.	In de bibliotheek lezen mensen een boek.	In de bibliotheek lezen mensen een boek.	In de bibliotheek lezen mensen boeken.

Type 4

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
De thee is op. Misschien neem ik een kopje koffie.	Goed	Goed	Goed	De thee is op. Misschien ik neem een kopje koffie.	Goed	Goed	Goed
De jongen eet twee pizza's. Waarschijnlijk heeft hij honger.	Goed	Goed	Goed	De jongen eet twee pizza's. Waarschijnlijk heeft ze honger.	Goed	Goed	De jongen eten twee pizza. Waarschijnlijk heeft hij honger.
De student is ziek.	De student heeft hoofdpijn.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed

Waarschijnlijk heeft hij hoofdpijn.	Waarschijnlijk is hij ziek.						
Maria geeft een feestje. Misschien hoort iemand de harde muziek.	Goed	Goed	Goed	Maria geeft een feestje. Misschien hoort iemand harde muziek.	Goed	Goed	Goed
Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien kijken ze een film.	Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien kijken ze naar een film.	Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien kijken ze naar een film.	Goed	Hans en Maria zijn vanavond vrij. Misschien kijken ze een film.	Hans en Maria hebben vanavond vrij. Misschien gaan ze naar een film kijken.	Goed	Hans en Maria zijn vanavond vrij. Misschien kijken ze een film.
*Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk hij verkoopt het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.	Jan gaat verhuizen. Waarschijnlijk verkoopt hij het oude huis.
*De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk hij zoekt werk.	De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk is hij op zoek naar werk.	De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	Goed	De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk zoekt hij werk.	De man schrijft een sollicitatiebrief. Waarschijnlijk zoekt hij een werk.
*De jongen kijkt naar boven. Misschien hij	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij	De jongen kijkt naar boven. Misschien daar	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet hij	De jongen kijkt naar boven. Misschien ziet

ziet een vliegtuig.	een vliegtuig.	een vliegtuig.	een vliegtuig.	ziet een vliegtuig.	een vliegtuig.	een vliegtuig.	hij een vliegtuig.
*Ahmed is jarig. Waarschijnlijk hij krijgt veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Goed	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.	Ahmed is jarig. Waarschijnlijk krijgt hij veel cadeaus.
*Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien hij koopt een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien ga hij een appel kopen.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Goed	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.	Ahmed gaat naar de supermarkt. Misschien koopt hij een appel.

Type 5

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
Eva zingt iedere ochtend een liedje.	Goed	Eva zingt een liedje iedere ochtend.	Eva zingt een liedje iedere ochtend.	Goed	Goed	Goed	Goed
De hele familie viert vandaag de verjaardag van Hans.	Goed	Goed	Vandaag viert de hele familie de verjaardag van Hans.	Goed	Goed	Goed	De hele familie viert de verjaardag van Hans.
De studenten maken volgende	Goed	Goed	Volgende week de studenten maken	Goed	Goed	Goed	Goed

week een examen.			een examen.				
De man leent bij de bibliotheek drie boeken.	Goed	Goed	De man leent drie boeken bij de bibliotheek.	Bij de bibliotheek de man leent drie boeken.	De man leent drie boeken bij de bibliotheek.	Goed	Goed
*Het meisje koopt in de supermarkt groenten en fruit.	Goed	Goed	Het meisje koopt groenten en fruit in de supermarkt.	Goed	Goed	Goed	Goed
*Emma en Jessica in het museum bekijken de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.	In het museum bekijken Emma en Jessica de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken in het museum de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.	Emma en Jessica bekijken in het museum de schilderijen.	Emma en Jessica bekijken de schilderijen in het museum.
*Sophie in het café bestelt iets om te drinken.	Sophie bestelt iets in het café om te drinken.	Sophie bestelt iets in het café om te drinken.	In het café bestelt Sophie iets om te drinken.	Goed	Goed	Sophie bestelt in het café om te drinken.	Sophie bestelt iets in het café om te drinken.
*Emma en haar vriendinnen volgende week boeken een vakantie.	Emma en haar vriendinnen boeken een vakantie volgende week.	Emma en haar vriendinnen boeken vakantie volgende week.	Volgende week Emma en haar vriendinnen boeken een vakantie.	Goed	Emma en haar vriendinnen boeken volgende week een vakantie.	Emma en haar vriendinnen boeken volgende week een vakantie.	Emma en haar vriendinnen boeken volgende week een vakantie.
*De jongens om	De jongens	De jongens	Om acht uur	Goed	De jongens	De jongens spelen	De jongens spelen

acht uur spelen een voetbalwedstrijd.	spelen een voetbalwedstrijd om acht uur.	spelen een voetbalwedstrijd om acht uur.	spelen de jongens een voetbalwedstrijd.		spelen een voetbalwedstrijd om acht uur.	om acht uur een voetbalwedstrijd.	om acht uur een voetbalwedstrijd.
*David in het centrum van de stad huurt een huis.	David huurt een huis in het centrum van de stad.	David huurt een huis in het centrum van de stad.	In het centrum van de stad huurt David een huis.	Goed	David huurt een huis in het centrum van de stad.	David huurt een huis in het centrum van de stad.	David huurt een huis in het centrum van de stad.

Filler items

Participant	1	2	3	4	5	6	7
Taalachtergrond	Engels-Frans	Frans-Engels	Frans-Engels	Pools-Engels	Pools-Engels	Farsi-Engels	Farsi-Engels
De mensen in de bioscoop wachten tot de film begint.	Goed	Goed	Goed	De mensen wachten in de bioscoop tot de film begint.	Goed	De mensen wachten in de bioscoop tot de film begint.	De mensen wachten in de bioscoop tot de film begint.
Ahmed reist met het openbaar vervoer.	Ahmed reist met het openbare vervoer.	Goed	Goed	Ahmed reist met openbaar vervoer.	Goed	Goed	Goed
Tessa betaalt de boodschappen met haar pinpas.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Op het plein staat een grote boom	Goed	Op het plein staat er een grote	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed

		boom.					
Twee oude mensen zitten op een bankje.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
*De gewassen kleren droog in de zon.	De gewassen kleren drogen in de zon.	De gewassen kleren drogen in de zon.	De gewassen kleren drogen in de zon.	Goed	De gewassen kleren drogen in de zon.	Goed	De gewassen kleren drogen in de zon.
*De hond van de buurman heten Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.	De hond van mijn broer heet Boris.
*De dokter werken in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.	De dokter werkt in het ziekenhuis.
*De studenten ga iedere dag naar school.	De studenten gaan iedere dag naar school.	De studenten gaan iedere dag naar school.	De studenten gaan naar school iedere dag.	De studenten gaan iedere dag naar school.	De studenten gaan iedere dag naar school.	De studenten gaan iedere dag naar school.	De studenten gaan iedere dag naar school.
*Mijn broer luisteren graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.	Mijn broer luistert graag naar harde muziek.
Het meisje gebruikt iedere dag make-up.	Goed	Goed	Iedere dag gebruikt het meisje make-up.	Het meisje gebruikt make-up iedere dag.	Goed	Goed	Goed

De jongens spelen een computerspelletje.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
De studenten lezen een moeilijke tekst.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Peter beantwoordt de e-mail.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Lisa ruimt haar kamer op.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
*De studenten leert nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.	De studenten leren nieuwe Nederlandse woorden.
*Lisa eten iedere dag een banaan en een appel.	Lisa eet iedere dag een banaan en een appel.	Lisa eet iedere dag een banaan en een appel.	Lisa eten een banaan en een appel iedere dag.	Lisa eet iedere dag een banaan en een appel.	Lisa eet iedere dag een banaan en een appel.	Lisa eet iedere dag een banaan en een appel.	Lisa eet iedere dag een banaan en een appel.
*Simon studeren Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.	Simon studeert Engels aan de Universiteit Utrecht.
*Het meisje kopen twee paar	Het meisje koopt twee paar nieuwe	Het meisje koopt twee paar nieuwe	Het meisje koopt twee paar nieuwe	Het meisje koopt twee	Het meisje koopt twee paar nieuwe	Het meisje koopt twee paar nieuwe	Het meisje koopt twee paar nieuwe

nieuwe schoenen.	schoenen.	schoenen.	schoenen.	paar nieuwe schoenen.	schoenen.	schoenen.	schoenen.
*Mike parkeren de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto op de parkeerplaats.	Mike parkeert de auto in de parkeerplaats.
De man geeft zijn vrouw een bos bloemen.	Goed	De man geeft aan zijn vrouw een bos bloemen.	Goed	Goed	Goed	Goed	De man geeft aan zijn vrouw een bos bloemen.
De moeder vertelt haar kinderen een verhaal.	De moeder vertelt aan haar kinderen een verhaal.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Nadia laat de toeristen de stad zien.	Goed	Goed	Goed	Nadia laat de toeristen zien de stad.	Goed	Goed	Nadia laat de toeristen de stad te zien.
De docent legt de grammatica uit aan de studenten.	Goed	De docent legt de grammatica aan de studenten uit.	Goed	Goed	Goed	Goed	Goed
Thomas stuurt zijn moeder een brief.	Goed	Thomas stuurt aan zijn moeder een brief op.	Goed	Goed	Goed	Goed	Thomas stuurt een brief zijn moeder.
*De ober geven de klanten de rekening.	De ober geeft de klanten de rekening.	De ober geeft de rekening aan de klanten.	De ober geeft de klanten de rekening.	De ober geeft de klanten de rekening.	De ober geeft de klanten de rekening.	De ober geeft de klanten de rekening.	De ober geeft de klanten de rekening.

*Lucas sturen Jessica en John een e-mail.	Lucas stuurt Jessica en John een e-mail.	Lucas stuurt Jessica en John een e-mail op.	Goed	Lucas stuurt Jessica en John een e-mail.	Lucas stuurt Jessica en John een e-mail.	Lucas stuurt Jessica en John een e-mail.	Lucas stuurt Jessica en John een e-mail.
*De man geven de honden eten.	De man geeft wat eten aan de honden.	De man geeft eten aan de honden.	Goed	De man geeft de honden eten.	De man geeft de honden eten.	De man geeft de honden eten.	De man geeft eten de honden.
*De jongen schrijven zijn vriendin een brief.	De jongen schrijven zijn vriendin een brief.	De jongen schrijft een brief aan zijn vriendin.	Goed	Goed	De jongen schrijft zijn vriendin een brief.	De jongen schrijft zijn vriendin een brief.	De jongen schrijft zijn vriendin een brief.
*De studenten stel de docent vragen.	De studenten stellen vragen aan de docent.	De studenten stellen vragen aan de docent.	Goed	De studenten stellen aan de docent vragen.	De studenten stellen de docent vragen.	De studenten stellen de docent vragen.	De studenten stellen de docent vragen.